

AVECERNIE s.f. (Transilv.) Vecernie, timpul înainte de asfințitul soarelui ; timpul între orele 4 și 5 după amiază (HEM. 2155) ; (a)chindie. I-am rugat să vie în besearică ... Văzând că nu înțeleg .... mergând în besearică, am început la avecernie, iară ei .... trăgându-mă și împingându-mă, m'au scos afară. DOC. (1765) la IORGA, S.D. XIII.253. [Și : (Făgăraș) avecérne s.f. HEM. 2155.]
 - Compus din a² și vecernie.

AVECERNICĂ s.f. = vecernie . V.HANES , T.O. [Pl. -nice.]
 - Derivat dela avecerne , cu suf. -ică.

AVECINA vb.I. R e f l. (Neobișnuit) = a se învecina.
Poate că uneori nu nuanța destul și se avecina câteodată cu ridicolul . MACEDONSKI, O. IV 112. [Prez. ind. avecinez.]
 - N. din ital. avvicinarsi a se apropia.

AVEDEARE loc.adv. (Învechit) Pe față, fățiș, în vederea sau în fața tuturor, aievea. Amfianu mărturisind a-vedeare și cu îndrăznire ... bătut fu. DOSOFTEIU, ap. HEM. 2155. / Cu ochii săi , în realitate, de fapt, aievea. Văzând a-vedeare răsipa ostii sale... M.COSTIN, ap. nu figurează în biblie DG. /Scris și a-vedeare.]

- Compus din a² (3°) și vedere.

AVELĂ s.f. (Mold.) Nume care se dă unei femei rele, gâlcevitoare ; scorpie , aspidă. HEM. [Pl. -vele.]

- Din n.-grec. , lipitoare, f i g. ființă rea, care suge sângele , vampir. BOGREA, DR.IV 790.

AVENI vb.IV. I n t r a n s. și r e f l. (Învechit, neobișnuit) (Despre aluat) A se dospî, a crește. Și făcură pogaci pâ-ne azimă, că nu putea aveni, silindu-i Eghipteanii să iasă. PALIA (1582) , ap. nu figurează în bibl. DG. Aluatul ainte de ce se-ară fi avenind ... ib.

- Pare a fi lat. advenire a veni spre ceva, a veni grămadă, întrebuințat despre apele care vin mari ; span. avenir , a se răvărsa peste maluri, de unde " a crește", s p e c. (despre aluat) a se umfla, a se dospî. În celelalte limbi romanice : ital. avvenire , fr. avenir, etc. cuvântul arată alte dezvoltări semantice (a se întâmpla etc.).

AVENIRE s.f. (Italienism) Luarea puterii, înscăunare. Avenirea fascismului și a dictaturii sale. CUV.LIB. 22 IX 1934, 10/2. [Pl. -niri .]

- N. din ital. avvenire idem.

AVENIT, -Ă adj. (Învechit, neobișnuit) Dospit. Pâine avenită. PALIA (1582), ap. nu figurează în bibl. DG. / (S u b - s t a n t i v a t) Pâine dospită. Cine va fi mîncînd avenit, sufletul aceluia va perî den adunarea Izrailteanilor. ib.

- Participiul lui aveni cu vîloare de adjectiv.

AVENITURĂ s.f. (Ban.) Venetic. DG. (Mai ales în expresia) Oameni de-avănătură. Dragu mi-i la băutura, Cu voinici de-a-vânătură . SEVASTOS, C. 298 [Pl. -turi. / Și : avânătură s.f.]

- Format ca venitură (v.c.) ; pentru pre. a- cf. lat. adventicius venit din alte locuri.

AVENTURA vb.I. R e f l. l. A lua o hotărîre îndrăzneată, a întreprinde ceva (fără a se gândi, la urmări, a se azvârli (orbește) într'o aventură.

2. A merge la voia întâmplării.

3. A se expune; a îndrăsni. Maria ... îl ruga să nu se prea aventureze [la vânătoare]. N. XENOPOL, ap. TDRG.

[Prez. ind. aventurez. / Și: (prin etimologie populară) avântură vb.I (avânturez) BULL.LINGU. X 46.]

- N. din fr. s'aventurer. Cf. a v e n t u r ă.

AVENTURĂ s.f. [Faptă sau întreprindere cu întâmplări neașteptate sau surprinzătoare , acțiune hazardată, întreprinsă la (un) noroc ; peripeție. Marturi oculari ai nenorocitei aventuri a lui Dariu. HASDEU , I.C. 210. Sunt sigur , că fiecăruia din noi i s'a întâmplat vr'o aventură. I. NEGRUZZI, III 381. Chiar cere datoria de cavalier să cauți Oriunde aventuri. id. VI 189. Peste câțeva zile , se publicau mărturisiri ... care puneau într'o lumină sdorbitoare tot trecutul plin de aventuri rușinoase ... prin care trecuse omul acesta . VLAHUTĂ , D.7. Tocmai în acest an, Radu, un om ... chinuit de o nepotolită sete de aventuri, fie și criminale , ... își chemă fratele. IORGA, L. I 507 . De mult îmi era sete și nu băgasem de samă , ... atâtat de aventura în care intrasem . SADOVEANU, N.F. 119. Prestigiul/ imperialismului / a scăzut mult în urma

aventurii războinice pe care a pornit-o în Coreea. ANA PAUKER,
 CUV. 18. Aventura hitleristă s'a prăbusit rușinos. V. LUCA, CL.
 M. 13. / (Franțuzism, adesea complinit prin "galantă") Legă-
 tură amoroasă întâmplătoare; intrigă amoroasă. Vorbesc ... ca des-
pre o aventură ce a putut-o face fericită. SADOVEANU , N.F.9.
Mi se lămurea de ce tata rămăsese cu totul străin- de aventurile mele
din acea primăvară. ib. 132. Unele ... [visează], cutezătoare, o
aventură ca în alte cărți pe care le-au citit. PAS, L. I 118.
Această femeie a avut multe aventuri în tinerețe. [Pl. -turi.]

- N. din fr. aventure.

AVENTURAR s.m. (învechit, rar) = aventurier. [Pl. -rari.]

AVENTURARE s.f. Acțiunea de a se aventura , de a se arun-
 ca într'o aventură. [Pl. -rări.]

- Abstract verbal al lui aventura.

AVENTURIER , -Ă s.m. și f., adj. l. S u b s t. Persoană
 care umblă după aventuri, căreia îi place să trăiască o aventură ;
 om fără căpătâiu, care cutreeră lumea (trăind din afaceri necu-
 rate) ; aventurar. Cf. v i n t u r ă - ț a r ă. Un aventurier...
trecuse la Turci, pentru a se face Domn. IORGA, L. I 338. Cu mult
însă înainte de bule venetiană ale acestui aventurar, Teara-Româ-
nească se numia deja Bassarabiă în bule papale. HASDEU, I.C.65.
Eram foarte curios să-l cunosc. Nu știu pentru ce îmi inchipuiam

pe tânărul aventurar ca pe o ființă extraordinară. CARAGIALE, N.S.

8. Marile orașe apusene sunt pline de aventurieri.

2. A d j. (Cu caracter) de aventură ; înclinat spre (sau
atras de) aventură. Spirit aventurier.

[Pl. (ad. 1) - rieri.]

- N. din fr. aventurier idem.

AVENTURISM s.n. Spirit de aventură , faptă de aventurier.

Aceasta ar fi fost cel mai periculos aventurism. STALIN, PROBL.

LEN. 471. [Pl. -isme.]

- Derivat dela aventură cu suf. -ism.

AVENTURIST , -Ă s.m. și f., adj. l. S u b s t. (Neobiș-
nuit) = aventurier.

2. A d j. Care are caracter de aventură, vrednic de un aven-
turier. Născociri aventuriste și anarhice. CONTEMPORANUL, S. II,
1948, nr. 104, 16/2 . Calificând politica lor din Coreea drept aven-
turistă. id. 1951, nr. 223,4.

[Pl. (ad l^o) -iști, -iste.

- Derivat dela aventură cu suf. -ist.

AVENTUROS , -OASĂ adj. Care umblă după aventuri, căruia-i
plac aventurile. Nicolae Milescu acel aventuros călător și teolog ...
pretindea că "studiile sale principale le-a făcut asupra limbii gre-
cești", IORGA, L.I, 31. / Plin de aventuri. O viață aventuroasă. /
Riscat , imprudent, îndrăzneț, nesocotit, care se avântă orbește.
O expediție aventuroasă. Un om aventuros.

- N. din fr. aventureux idem.

AVERAGE s.n. v. averaj.

AVERAJ s.n. (Sport) Raportul dintre punctele marcate (la adversar) și cele primite (de la acesta) de o echipă, într'un campionat sau competiție sportivă. Echipa orașului nostru, având un averaj mai bun s'a clasificat prima. Gol-averaj - averaj la football. Cos-averaj = averaj la basketball. / Pl. - rajuri și - raje. / Scris și average. 7

N. din engl. average idem.

AVERE s.f. l. (Rar) Faptul de a avea.

2. (Adesea la pl., cu sens colectiv) Tot ce are (de preț), ce stăpânește cineva; avuție. Cf. b o g ă ț i e. Iară eu nu mai crutaie de în avere. CORESI, E. VII/26. Nu vor rămânea lui averile. BIBLIA (1688) 369². De la Cantemir-Vodă niscaiva avere nu le-au rămas beizadelelor. NECULCE, LET. II 270/36. Nenorocirile vremelor au hrăpit o parte din averea ta. MARCOVICI, D. 15/18. Ca să se sece influința boierilor, ... îi despoiază de averi. C. NEGRUZZI, I 143. La Paris, în lupanare ... , Acolo v'ati pus averea, tineretele la stos. Ce a scos din voi Apusul când nimic nu e de scos? EMINESCU, P.248. Mai bine-mi dau Avere la golani! COȘBUC, F. 73. Se prăpădește și averea ei. DUMITRIU, B.F. 116. Dar de testamentul -ăla îți aduci aminte? ... Unde ai scris cui îi lași averea, cum o împartim id.ib. 145. Cf. 41,42. Esti fruntaș în Pastrăveni și oamenii de acolo te pretuesc după averea pe care ai agonisit-o. SADOVEANU, N.F. 17. Le-au ars casele și le-au prădat averile. id.ib. 104.

Avere ai, cucoane, dar cum au adunat-o bătrâni dumneatale ? PAS, L. I 113. Cf. 136. S'aveți averea strânsă Toată'n căruțe ! BENIUC, V. 95. Voi cu durerile, ei cu averile. DEȘLIU, G. 54. Stăpânii trusturilor ... au vii în memorie și în fața ochilor averile adunate de pe urma războiului. ANA PAUKER, DEM.POP. 15. Moartea nu va să știe De averi și bogăție. TEODORESCU, P.P. 101. Însoară-te, ie-ți muiere Fără stare, făr'de-avere, Că acerea-i trecătoare, Dar urîta nu mai moare. SEVASTOS, C. 165. Averea-i gard de nuiiele, Sărăcia-i zid de piatră. ZANNE, P.V. 23. (Cu aluzie la bogățiile cele mari ale lui Constantin Brâncoveanu) Să aibă averea Brâncoveanului, și nu se pricopsește. id. ib. VI 459. Avere mare, pri-mejdie mare. id. ib. VIII 9. Averea-i ca o baltă : cum îi faci un săntuleț, toată se scurge. id. ib. IX 7. E x p r . A avea avere sau a fi cu avere, -a fi bogat, ^{a fi avut,} A face avere = a agonisi. A pierde averea - a rămâne (sau a deveni) sărac. A se bucura la avere = a fi lacom de bani. Mă 'nsurai să iau muiere, Mă bucurai la avere, Lăcomit-am, lăcomit, Lăcomit la șese boi, și-am luat hâda de găzdoi. IARNIK-BĂRSEANU, D. 181. Avere părintească = avere moștenită dela părinți. Avere mișcătoare = avere constituită din bunuri mobile. Avere nemiscătoare = avere constituită din bunuri imobiliare. Toată averea mișcătoare și nemiscătoare, câte are murea afară de zestrea ei, exoprică să zice. CARAGEA, L., ap. HEM. 2161. / (Azi, adesea cu sens de avere mișcătoare sau de bani) Cum s'a văzut flăcăul cu casă și avere bunicică, nu mai sta locului. CREANGĂ, P. 140. Am moșii și am averi. BIBICESCU, P.P. 370. Vreun creștin, de-l întâlneam, Averile-i împărțeam : Cu doi cai de-l apucam, Unu-i dam, unu-i luam. ALECSANDRI, P.P. 89. Că sunt buti Cu bani mărunți, Cară cu averuri. GRIGORIU-RIGO, M.P. I 29. / (Contabilitate) Partea dreaptă a unui cont sau a unei partizi ; credit. Com. I. C. PANȚU.

[Pl. -veri, (pop., rar) -veruri.]

- Abstract verbal al lui avea.

Tot așa : ital. avere (și plur. gli averi),idem, engad. avair , idem prov. aver " turmă de oi" , lionez avair "prisacă" , fr. avoir , span. averes , idem. (Cf. bulg. imáne , ung. vagyon, germ. Hab und Gut , Habschaft, Habseligkeiten etc.)

AVERS s.m. sg. (În opoziție cu d o s , r e v e r s). Fața unei monete (sau a unei medalii). I. PANTU , C.C. 290. Cf. a r o l (ă) , p a j u r ă . Aversul unei monete de un leu indică valoarea ei circulatorie și anul emisiunii.

- N. din fr. avers idem.

AVERSĂ s.f. (Franțuzism) Ploaie repede, torențială și abundentă ; ploaie cu găleata. Ultima aversă abătută asupra Iasi-
lor a produs multe pagube. [Pl. -verse .]

- N. din fr. averse idem.

AVERSIUNE s.f. Sentiment de vie repulsie, de desgust față de ceva sau de cineva; ură , desgust. Cf. a n t i p a t i e . Indărătul eticei sămănătoriste stă ascunsă aversiunea ... față de cultura Franței în întregime. VIENER, CR. 30. A simți (sau a avea) aversiune (pentru cineva sau ceva). A inspira aversiune (cuiva).

-N. din fr. aversion idem.

AVERTISMENT s.n. Înștiințare , prin care se atrage atenția cuiva (mai ales din partea unei autorități) asupra unui lucru, mai ales când socotim că a greșit sau a uitat ceva. A da (sau a primi) un avertisment . / Înștiințare pentru plata impozitelor. Censul nu se poate dovedi decât prin ... chitanțele sau avertismentele din partea împlinitorilor de dări. HAMANGIU, C.C. XXIV .
Cele peste 430.000.000 de semnături strânse până acum pentru un Pact al Păcii constituie un ... avertisment pentru atâtorii la război.
 I.CHISINEVSCHI, CORESP. 29. / (Jur.) Invitație din partea unei autorități adresată unui jurnal, de a înceta publicarea unor anume articole, sub pedeapsa de suspendare sau de suprimare. Presa nu va fi pusă niciodată sub regimul avertismentelor. id.ib. XVII. (Sport)
 Măsură premergătoare penalizării , prin care arbitrul atrage atenția unui jucător (sau unei echipe) că joacă nereglementar. [Pl. - mente .]

- N. din fr. avertissement idem.

AVERTIZA vb.I. T r a n s . A da de știre , a înștiința (pe cineva de ceva), a atrage (cuiva) luarea-aminte asupra unui lucru (mai ales asupra unei greșeli sau a unei imprudențe, pentru a-l face să se gândească la urmările rele ale acestora) ; a preveni. Părinții îl avertizaseră , pentru binele lui , în legătură cu primejdiile care-l așteptau. [Prez.ind. avertizez.]

- N. din fr. avertir idem.

AVERTIZARE s.f. Acțiunea de a avertiza și rezultatul ei ; avertisment. [Pl. -zări.]

- Abstract verbal al lui avertiza.

AVERTIZAT , -Ă adj. Înștiințat , făcut atent.

- Participiul lui avertiza cu valoare de adjectiv.

AVERTIZOR , -OARE adj., s.n. l. A d j. Care vestește, care înștiințează . Oglinda fiind pe cadru se deplasează și ea , proiectând razele unui dispozitiv avertizor. ENC.TEHN. I 173.

2. S u b s t. (Tehn.) Aparat care semnalizează automat (sau , care, când nu este automat, ~~permite~~ permite să se anunțe unui post central) iminența unui pericol. LEX. TEHN.

[Pl. (ad 2) - zoare.]

- Derivat dela avertiza cu suf. -or.

AVESTITA s.f. (Superstiții pop.) l. Numele celui mai nemilos și mai primejdios duh rău care se leagă de femeile însărcinate și mai ales de copii pe care îi omoară sau îi îmbolnăvește greu ; samca , aripa satanei , avezuha etc. Cf. CANDREA, F. 163, 164. S'a 'ntâlnit cu mătricea' N cale ... Cu stigoaica, cu strigoiu . Cu avistrița Cu avistrițoiu. MAT.FOLK. 1578.

2, Carte care cuprinde formule magice socotite de popor capabile de a îndepărta influența nefastă a avestiței și care se pune sub căpătâiul copiilor.

[și : avistrița s.f.]

- Din v.sl. věštica vrăjitoare.

AVEZUHA s.f. (Superstiții pop.) l. Unul din numele Avestiței , aripa satanei. A întâmpinat pe Avezuha. Aripa-Satanei, și era foarte grozavă. CANDREA, E. 164.

2. Boală pe care acest duh rău o transmite copiilor.
Cu "stropi de pe roata morii" ... descântă Tigăncile bucovinene
copiii bolnavi "de boghiți , samcă, avezuha " etc. DR.IV 1042.

[Și : avesúha s.f.]

AVGAR s.n. v. advar.

AVGIU s.m. (Milit.) (învechit, mai ales la pl.)
 Vânător care, în timp de pace, aducea la masa domnească diferite
 vânaturi , iar în timp de războiu se afla în tabără pe lângă
 Domn. ȘIO . Odăile siimenilor și ale avgiilor , nește slujitori
 de a lui [Dumitrașco-vodă Cantacuzino] , ce le pusesă el acest
 nume. N. COSTIN, ap. HEM. 2166. / C o m p u s : avgi-bașa =
 căpitanul avgiilor. Cf. b a ș - v â n â t o r . Poruncă la
avgi-bașa , să meargă cu vânătorii săi, pentru aducerea vânatului
de trebuința curții, DOC. (1798), ap. ȘIO . Avgi-bașa , adică
baș-vânător al Măriei Sale lui Vod[ă] , vine acii ... să cumpere
cincisprezece samsoni (= dulăi). ib. (1804), ap. IORGA, S.D.
 VIII . [Pl. -gii .]

-Din turc. avgi idem.

AVGUST s.m. v. august.

AVIATIE s.f. l. Locomoție aeriană cu ajutorul avioanelor
 Cf. a e r o s t a ț i e .

2. Armă, forță militară aeriană. Un bombardament de aviație.
A fost recrutat la aviație . Aviație de bombardament = aviație
 (militară) destinată acțiunilor de bombardare. Aviație de vână-

toare (sau de luptă) = aviație (militară) destinată să împiedice, prin luptă, acțiunile aeriene ale inamicului. Aviație de recunoaștere = aviație (militară) care face recunoașteri pe teritoriul inamicului. Aviație civilă (sau comercială) = aviație care servește pentru transportul pasagerilor și mărfurilor (în timp de pace).

[Pl. (ad 2) - atii / și : aviațiune s.f.]
 - N. din fr. aviation idem.

AVIAȚIUNE s.f. v. aviație.

AVIATOR . -OARE s.m. și f. Persoană care pilotează un avion sau care face parte din echipajul unui avion. [Pl. -tori, -toare.]

- N. din fr. aviateur idem. Cf. a v i a ț i e .

AVICULTOR , -OARE s.m. și f. Persoană care crește păsări.
 [Pl. -tori , -toare.]

- N. din fr. aviculteur idem.

AVICULTURĂ s.f. (îndeletnicire al cărei obiect este) creșterea (științifică) a păsărilor.

- N. din fr. aviculture idem.

AVID , -Ă adj. Lacom (la ... sau de...) nesățios,
doritor, poftitor (de ...). Era un om avid de titluri și onoruri.
Avid de bani.

- N. din fr. avide idem.

AVIDITATE s.f. Lăcomie (la ...), nesățiu (de ...);
f i g. dorință arzătoare și nemăsurată. Îndată se pune sechestrul
pe toată averea lui, până ce ocârmuirea și-au primit satisfacția , ca
să-și multamească aviditatea ei (a. 1848). URICARIUL, X 3.

- N. din fr. avidité idem.

AVIDOMA adv. v. aidoma.

AVIDOMĂ adv. v. aidoma.

AVILA vb. I. I n t r a n s . (Vâlcea) A trage să
moară. Bietu om avilează. Mi să pare c'o să avileză. VÎRCOL , V.
[Prez. ind. avilez.]

AVILITĂ s.f. (Cu sens neprecizat) Foăie verde d'avilită,
Cine urcă la Istrită ? Sevai căpitan Ghiorghită. POP., ap. HEM.
2167.

AVANTURA vb. I v. aventura.

AVIATIC , -Ă adj. De aviație , care se referă la aviație. Insititutele sovietice au ajuns la un foarte înaintat stadiu ... pentru toate ramurile de producție ca : tehnologia aviatică , instrumente de precizie. CONTEMPORANUL, S. II, 1948, nr. 112, 10/1. Industria aviatică. ib., 1949, nr. 162, 14/2.

AVION s.n. Aparat de zbor , vehicul aerian prevăzut cu mari suprafețe plane în formă de aripi , mai greu decât aerul, propulsat de unul sau mai multe motoare cu elice ; aeroplan. Urechea pândea avionul .BENIUC, V. 125. În Grecia , nici avioanele și tancurile engleze ... nu au putut frânge voința poporului grec. GHEORGHIU-DEJ, R.P. 11. Trei formații au trecut frontiera cehoslovacă în decurs de o zi fără autorizație ... în regiunea Ribnic două avioane de luptă ... în regiunea Cerhov , două avioane cu reacție. SCÂNTEIA, 1951, nr. 1947. Apoi [denumirei de aeroplan] i s'a ivit concurent avionul.C.V.1949,nr.2,20. Avioane de recunoaștere au aruncat bombe. ZIARELE. [Pl. -oane.]

- N.din fr. avion idem.

AVIONETĂ s.f. Avion mic. Lângă un grup de trei avionete, ale T.A.R.S. -ului . SCÂNTEIA , 1947, nr. 743. [Pl. -nete .]

- N. din fr. avionnette idem.

AVISO s.m. (Mar.) v. avizo .

AVISTRITA s.f. v. avestița.

AVISTRITOIU s.m. sg. = avistrița . S'a 'ntânit ...
'N cale : Cu moroaica , Cu moroiu ; cu strigoaica , Cu strigoiu ;
Cu avistrița Cu avistrițoiu. MAT.FOLK. 1578.

AVITAL, -Ă adj. (Fil.) Lipsit de caractere vitale. În
locul seninătății avitale , năvălesc în sufletul nostru sentimente
naturale de poftă, de simpatie. RALEA, E.O. 215.

- Derivat dela vital cu a privativ.

AVITAMINOZĂ s.f. (Chim. Biol.) Boală de nutriție provo-
 cată de lipsa îndelungată a vitaminelor din hrană și care cedează
 după introducerea în organism a substanțelor ce-i lipseau. LEX.
 TEHN., cf. ENC.AGR. 366, MACAROVICI, CH. 640. [Pl. -noze.]

- N. din fr. avitaminose idem.

AVIVA vb.I. T r a n s. (Franțuzism) A înviora, a în-
 sufleți; f i g. a întărita , a irita. Le-am avivat rănile cu stic-
lă pisată . VIATA ROM . Mai 1939,53. [Prez. ind. avivez.]

- N. din fr. aviver idem.

AVIVARE s.f. înviorare, însuflețire. [Pl. -vări.]

- Abstract verbal al lui aviva.

AVIVAT, -Ă. înviorat, însuflețit.

- Participiul lui aviva cu valoare de adjectiv.

' 1
 AVIZ s.n. (Franțuzism) Părerę, fel de a vedea (al
 cuiva), opinie (a cuiva într'o chestiune oarecare) ; sfat. A cerut
avizul unui prieten. / Părerę pe care și-o dă cineva care are o
 calitate oficială ; rezoluție , hotărîre a unei autorități. Avisul
synodului din Constantinopole , ca vătămătoriu drepturilor antice
ale bisericeii independente a Daciei , nu -l pot primi (a.1865).
 URICARIUL, X 371. Propunerea sa a primit un aviz favorabil din par-
tea rectoratului universității. E x p r . A(-și) da avizul =
 a(-și) exprima părerę. / Înștiințare. Am primit un aviz dela
poștă că mi-au sosit bani de acasă. Aviz amatorilor / (Comerț)
 Scrisoarea prin care un comerciant înștiințează pe cineva despre
 un act de comerț. Aviz că am tras o poliță asupra cuiva. I.PANȚU ,
 C.C. 290. Aviz de plată = mandat (id.ib.) , înștiințare scrisă
 adresată cuiva , prin care i se atrage atenția că trebuie să achite
 o anumită sumă. Aviz de plata electricității. [Pl. avize, avi-
zuri ./S cris și avis .7

- N. din fr. avis idem.

' 2
 AVIZ s.n. v. avizo.

'
 AVIZA vb.I. 1. T r a n s. A atrage luarea-aminte (a
 cuiva asupra unui lucru), a înștiința verbal sau prin scris (pe
 cineva). L-am avizat de primejdia ce-l așteaptă.

2. I n t r a n s. A-și da avizul , a-și exprima o pă-
 rere autorizată într'o chestiune oficială. Ce facem cu disciplina ?
zice. Ca să se mai gândească și va aviza , a sfârșit profesorul
Rainu . SADOVEANU, N.F. 175. Ministerul va aviza ulterior asupra

acestei chestiuni. / A aviza (la ...) = a se gândi la ceva ce trebuie făcut, a vedea sau a chibzui ce e de făcut ; a recurge la ceva. Consiliul comunal nu ... a avizat la executarea altor lucrări de edilitate . MON.OF. 2.

[Prez. ind. avizez.]

- N. din fr. aviser idem.

AVIZĂLNI vb.IV. (învechit) A viza (un act). [Prez.ind. avizăluiesc.]

AVIZĂLUIT , -Ă adj. (învechit) Vizat. [O jalbă] din 5a trecutului Fevruar ... avizăluită tot la 5 a aceeași trecutei luni Fevruar , de către cinstitul Consulat (a. 1821). URICARIUL, XVII 245.

- Participiul lui avizăluit cu valoare de adjectiv.

AVIZARE s.f. l. Atragere a atenției ; înștiințare.

2. Chibzuire.

[Pl. -zări.]

- Abstract verbal al lui aviza.

AVIZAT, -Ă adj. (La Românii din Transilv. și Bucov. și , dela ei , și la Eminescu) Constrâns , căruia nu-i rămâne decât să ... Ce vieată-l așteaptă ? ... Un copist avizat a se cultiva pe apucate, singur . EMINESCU, N.36.

- Participiul lui avizat cu valoare de adjectiv.

AVIZII s.f. pl. (învechit; neobișnuit) Notițe despre fapte războinice. Această veste o simțise și Nicolai-Vodă, din niște avizii, ce scriea că craiul Stanislav au purces din Holsatia, de la Mecklemburg. AXINTE URICARIUL, LET. II 161/7.

- Din ital. avvisi (pl. dela avviso).

AVIZO s.n. (Mar.) Vas de războiu de tonaj mic și rapid, întrebuințat la dusul avizelor, ordinelor, depeșelor, ori în misiuni de patrulare. Căpitanul avizului ambasadei franceze. GHICA, ap. CADE. [Pl. - vizouri. / Și : avisó, (învechit) avíz s.n. (-uri) CADE.]

- N. din fr. aviso (span. aviso) scurtat din barca de aviso.

AVIZOR s.m. Agent, funcționar al unei instituții, care aduce avize abonaților. A venit avizorul dela gaz și electricitate. [Pl. - zori.]

-Derivat dela aviz cu suf. -or.

AVLIE s.f. (Transilv., Ban.) l. Curte, ocol (VICIU, Gl.), ogradă, voreț, obor (HEM. 2170). Portiile le deschidea, Nunta 'n avlie tuna [- intra], în biserică intra și frumos se cununa. POP., ap. HEM. 2170. Pinten calului îmi da. Din avlie îmi ieșea. La 'mpăratu' se ducea. CORCEA, B.74. În noaptea spre Joi-mari ... purced muerile din Banat ... la mormânt, alții acasă în avlie (= curte) aprind mortilor focuri. MARIAN, I. 383, cf. SE. II 274.

2, Cimitir, țintirim. JAHRESBER. III 313, cf. IV 325.

[Pl. - lii . 7

- Din turc. (h)awly (/ n.-grec. "curte"), poate prin mijlocire sârbească : (h)avlija idem.

AVOCAT, -Ă s.m. și f. Persoană care, în virtutea unei diplome, are dreptul de a reprezenta afacerile împlicinaților înaintea instanțelor judecătorești. De va cuteza cineva prin viclesug a face alcătuire între avocați ... PRAVILA (1814), 16/5 Neîntârziat Să închei alcătuire cu vreun avocat Din cei vestiți la gură. I. NEGRUZZI II 30. Avocata se dădu la o parte și simți un frig când omul trecu pe lângă dânsa. CAMILAR N. II 164. Pui aducați ... bat din gură. id.ib. 293. - N'am ... n'am ... domnu' aducat ... să ardă casa pe mine dacă am . id.ib. 307. Cf. 298,292. M'a dovedit cu avocații. SADOVEANU, N.F. 93. Veneau aici slujbașii mai cu greutate ai Primăriei, fiscalii grași ... avocații. PAS, L.I 42. Cf. 137. Feciorul domnului notar , Azi avocat ... a târguit un cal frumos de lemn. BENIUC, V.38. / A(d)vocat -public = reprezentant al Ministerului Public în fața unei instanțe. El a fost avocat public în regiunea sud-estică. CONTEMPORANUL, S. II , 1949, nr. 159, 10/5. / (Ironic) Persoană care se face apărătorul alteia sau al unui principiu, al unei teorii etc. [Pl. -cati./ și : (pop.) avucăt , -ă (BULL. LINGU. IV 9) , arvo
căt , -ă (ib. 131, cf. V 128, DR. VIII 124), advocăt , -ă s.m. și f. ; (rar , în Transilv.) advocătăr (-catări) s.m. (PAMFILE,CIM.) ; (dial.) arvocătăr (avrocătăr) (DR.IV 1015). 7

- N. din lat. advocatus apărător chemat în fața instanțelor , germ. Advokat idem.

AVOCĂTEASĂ s.f. (Fam.) 1. Femeie avocat.

2. Soția unui avocat.

[Pl. -tесе. / Și : avocăteasă s.f.]

- Derivat dela avocat cu suf. -easă.

AVOCĂTEASĂ s.f. v. avocăteasă.

AVOCĂȚEL s.m. (Ironic.) Advocat de duzină, nepriceput.

A ajuns și el un biet advocățel. Sălile tribunalului mișunau, pe vremuri, de nenumărați advocăței. [Pl. -ței. / Și : advocățel s.m.]

- Derivat dela avocat cu suf. -el.

AVOCĂȚESC , -EASCĂ adj. Cu privire la avocat , de avocat; (mai ales cu sens peior.) cârciogăresc. Nu mai umbla cu astfel de apucături advocățesti . [Și : advocățesc , -ească. adj.]

- Derivat dela avocat cu suf. -esc.

AVOCĂȚIME s.f. (Colectiv) Totalitatea avocaților ; breasla avocaților. [Pl. -țimi. / Și : advocățime s.f.]

- Derivat dela avocat cu suf. -ime.

AVOCATLÂC s.n. Tertip, șiretenie, apucătură avocățească. / (Rar) Meseria de avocat. [Pl. -lâcuri. / Și : avocatlâc s.n.]

- Derivat dela avocat cu suf. -lâc.

AVOCĂȚOAIE s.f. = avocată. [Pl. -țoaie.]

AVOCATURĂ s.f. Profesiunea de avocat. Știi ce-ai zice ?
Să lași pensionul și să te apuci de avocatură. VLAHUȚĂ, D.215.

[Pl.-turi. / Și : advocatură s.f.]

- Derivat dela avocat cu suf. -ură.

AVORBI vb. IV. (Transilv.) = agrăi. BULL. LINGU., IV
 194, cf. DR. VII 493. [Prez. ind. avorbesc.]

- Compus din vorbi cu pref. a-

AVORT s.n. (Med.) Lepădarea sau pierdere spontană (datorită unui defect organic) sau provocată (mai ales prin întrebuințare de mijloace nepermise) a unui făt neajuns la deplina dezvoltare.
 [Pl. -vorturi. / Și : (după lat.) abórt s.n.]

-N. din lat. abortus idem. Cf. a v o r t a .

AVORTA vb.I. T r a n s . și I n t r a n s . (Med.) A le-
 păda sau a pierde (un făt înainte de termenul nașterii normale,
 mai ales prin folosire de mijloace nepermise). Cf. (a s e) s t â r -
 p i . O persoană , așa de bine constituită , nu avortează dintr'un
lucru de nimic. VLAHUȚĂ, D. 310. / F i g . Este silit să-si avor-
teze zilnic , prin provocare voită , gândirile și concepțiile. CARA-
 GIALE, N.S. 21. / A b s o l . A nu izbuti , a nu-și ajunge scopul.

Toate tratativele au avortat lamentabil. Campania începută (împotriva lui X) a avortat. [Prez. ind. avortez. / Și : (după lat.) abortá vb.I.]

- N. din fr. avorter idem.

AVORTARE s.f. = avort. [Pl. -tări.]

- Abstract verbal al lui avorta.

AVORTAT , -Ă adj. (Despre un făt) Lepădat , pierdut înainte de termenul nașterii normale. / F i g. (Despre un plan , o concepție, o operă) . Nerealizat , executat defectuos, ratat. O expediție avortată.

- Participiul lui avorta cu valoare de adjectiv.

AVORTON s.m. (Med.) (Franțuzism) Copil născut înainte de termen. / F i g. Stârpitură , lepădătură, om cu cusururi fizice sau morale. Cf. p r o g e n i t u r ă. [Pl. -toni.]

- N. din fr. avorton idem.

AVRAD interj. (Învechit) Înjurătură trivială (întrebuințată în epoca Fanariotilor , fără de a pătrunde în popor). (În gura Turcilor) Turcii nu l-ajunseră, să-l taie ,și clătinău din cap zicând : " avradini sictin !" nu corespunde ARICESCU, ap.ȘIO. Bragagiul [Turc] : Bre, avradini sictir, ghiaur ! TEODESCU, P.P.

121. / Atât avea semetie De nimeni nu vrea să știe : De avrad și d'anasâna , Pe atunci se 'ngrosase gluma. PITARUL HRISTACHE, ap.

HEM. 2170. [și : avrădini interj.]

- Din turc. avradyny , propr. "feminam ejus". Cf.
a n a s â n a .

AVRAM s.m. (Bot.) = goldan . PANTU , PL². / (Regional_ (Cu funcțiune a d j e c t i v a l ă) Prumul se mai zice și "perj" și e de mai multe feluri : perj adevărat , perj alb , perj avram , goldan, curcudus și porumbrel. HEM. 2173. [Pl. -rami.]

- Probabil numit așa , după vreun grădinar cu numele Avram.

AVRAMĂ s.f. (Bot.) = goldană. PANTU , PL². Avrame sânt un soi de perje care se fac de mărimea unui măr viesc și sânt rotunde , la culoare unele sânt roșii și remân așa până ce se trec, iar altele sânt albe. HEM. 2173. Poame sânt : poame goldane, albe, avrame. ȘEZ. V 69. [Pl. -vrame.]

-Forma feminină (spre a numi fructul) a lui avram.

AVRĂMEASĂ s.f. (Bot.) l. = veninariță. PANTU, PL². Avrămeasa, tătareasa și zburătoarea se întrebuintează pentru om sau vita pocită din Iele sau Dânselle. HEM. 2180. Ramurile sterpe se numesc cresteneasă, cele înfloritoare avrămeasă. ib. 2175. În Moldova ... se afumă bolnavul [de lipitură] cu avrămeasă. GRIGORIU-RIGO, M.P. I 102. Frunzuliță avrămeasă am muliere scurtă, groasă. TEODORESCU, P.P. 272, cf. 279,302,337. Avrămeasa ... e o plantă mică, care crește sub poalele munților ... și are flori albe. ION CR. II 16. Frunză verde avrămeasă, cuce ,pasăre frumoasă. ȘEZ.

V 45, cf. VIII 58. / C o m p u s : avrămeasă-(și)-cresteneasă =
 veninărița întreagă cu ramurile ei sterile și cu cele florifere.
Avrămeasa-și-cresteneasa ... cresc la altă, două sau mai multe ra-
muri din aceeași rădăcină .... ; unele ramuri înfloresc și altele nu,
adecă sânt sterpe. HEM. 2175. Avrămeasă-Cristineasă, Leuștean și
odolean ... Cum se sparge târgul, Cum se sparge oborul , Așa să se
spargă faptul și lipitura și zburătoriul. MARIAN, NA.24 (cf. HEM.
 2179 -2180). Avrămeasa și cresteneasa , fierte , se beau pentru du-
rere de inimă (stomac stricat) și pentru tuse, etc. Com.S.MANGIUCA.

2. = barba-boierului. PANTU, PL².

[Pl. -mese.]

- Numele acestei plante e apropiat , numai prin etimologie
 populară, de Avram ; de fapt însă el pare a deriva, în sensul 1, din
 bulg.(div-) avranŭ, rus. avranŭ, idem, care la rândul,lor, corespund
 germ. (wilder) Aurin, idem (/ lat. *aurinus ?). Cârstineasă și
cresteneasă stau în legătură cu v.-sl. krŭstŭ, rus. krestŭ "cruce"
 (cu adjectievele : v.-sl. krŭstinŭ, rus. krestuyj) , și numirea
 aceasta i s'a dat plantei pentru însușirea ei tămăduitoare (cf. si-
 nonimele "milostivă" și "mila-Domnului" și germ. K r e u z baum ,
 C h r i s t palme, Agnus C h r i s t i = ricin). HASDEU, Etym.
 Magn. 2182 ; Tiktin , Dict.rom.-germ.134.

AVRAMEASCĂ s.f. (Bot.) = a v r ă m e a s ă (1.) Frun-
ză verde avrămească. MARIAN, NU. 781 , cf. SEVASTOS, C. 150, 216.
Foaie verde de-avrămească ... stau florile să 'nflorească. ȘEZ. I
 239. Frunzișoară de-avrămească nime'n lume nu gândească pe pă-
mânt c'ar să trăiască și moartea să nu-l găsească. ib. V 14. / C o m -
 p u s : avrămească -(și)-cristinească - a v r ă m e a s a - (și)
c r e s t e n e a s ă . Buruiană avrămească-și cristinească [e]
cu o singură rădăcină. HEM. 2174. Când e bolnav cineva de sperie-

tură, se afumă cu avrămască și critienească. ib. 2180. [Pl.-mești./

și : avrămásca s.f. 7

- (Cu schimb de sufix) pentru avrămeasă.

AVRAMUȚ s.m. (Regional) Numire dată aurului de cumpărătorii
contrabandiști (numiți "gozari"), spre a nu putea fi înțeleși.

PAȘCA, GL. [Pl. -muți. 7

AVREMI loc. adv. (Învechit) Rar, din timp în timp, câte
odată. Câte sântu în lumea aceasta luminate ..., multă trudă și uste-
neală au, iară dulceată puțină și a-vremi. CORESI, E. 18/22.

- Compus din a² (2) și vremi (plur. lui v r e m e).

Cfr. a - t i m p.

AVTENTIC, -Ă adj. v. autentic.

AVTOCRATOR, -OARE adj., s.m. și f. v. autocrat.

AVTOR s.m. v. autor.

AVUABIL, -Ă adj. (Franțuzism) (Mai des în construcții
negative) Care poate fi mărturisit, dat pe față. Cf. i n a v u -
a b i l. N. n'are o meserie avuabilă.

- N. din fr. avouable idem.

AVUT s'n. Posesiune , lucrurile posedate de cineva, avere (câștigată prin munca sa). Bărbați ! Stiti că dintru această lucrare avutul nostru (d o b â n d a n o a s t r ă N.TESTA-MENT 1648, s p o r i u l n o s t r u BIBLIA 1688) iaste. COD. VOR. 8/9 . Prădară ... toate avuturile lor și să duseră. BIBLIA (1688) 9². Boierii și norodul, văzându-și primejdiia , își năpăstuiră avuturile și patriia. STOLNICUL DUMITRACHE , ap. GCR. II 128/2. Murind tatăl, și rămâind fată neînzestrată și avut părintesc, datoriu iaste fratele să o înzestreze din acest avut. CARAGEA, L., ap. HEM. 2186. Amândoi, cu sezutul și cu avutul în Focșani. ALECSANDRI, T. 400. Tot avutul ei este o găină, un câțel și o pisică. ISPIRESCU, L. 395. Trăi aici câțva timp ..., chinuit de dorul de țară, de lipsa de ocupație, de grija avutului său peste care alții se făcuse stăpâni. IORGA, L.I 241. Trustul chimic german ... dispunea de un avut de 6 miliarde dolari. BRÂNCU, E.S.16 . Totuși nu e cu putință să fim izgoniți cu toții de pe avutul nostru părintesc. DUMITRIU, B.F. 90. La avutul lui râvniți, vă știu eu. PAS, L. I 14. O ladă era spartă și avutul din ea furat. id.ib. 79. Se cer [calități] și în lupta pentru ridicarea producției ... pentru economisirea avutului obștesc. AL. MOGHIOROȘ, SARC.8. An de an aceste acumulări [socialiste] au fost sporite, printr'o bună gospodărire a avutului obștesc. SCÂNTEIA , 1949, nr. 1320. Măsurile luate ... de Guvern ... sunt menite să pună frână tendințelor de risipă ... în mânuirea banului și avutului comun. ib. nr. 1326. Tot avutul din bordei mi-e , pe vatră, un coteiu. ALECSANDRI, P.P. 285. Alt împărat ... o (= va) fi stăpân p'al său avut. TEODORESCU, P.P. 111. Au umblat mai multă vreme, fără să se atingă de avutul oamenilor și fără ca să facă potlogării de rând. ȘEZ. VII 106.

[Pl. -vuturi.]

- Abstract verbal al lui avea.

AVUT, -Ă adj. l. (Rar, neobignuit, numai în limba literară) Care a fost al cuiva. Avuta sa frumusețe s'a vestejit. PANN, E. I 49²⁵. Cea mai frumoasă din fezele avute de craiul Peleias ... MURNU , I.

2. Bogat, cu stare, bine situat. Eu sunt fată de împărat... mare și avut și puternic. ISPIRESCU, L.37. Ion era avut, nu Tândală. RETEGANUL, P. IV.61. În această parte a Germaniei, avută în vinuri alese, vinat de tot felul. CODRU-DRAGUȘANU, C. 181. Mai avută va ri prada decât singur te gândești ... MACEDONSKI, O. I 30. Cupe de onix se ridică daruri scumpe lui [= poetului Pentaur] trimese De Ramses și de curtenii cei avuți. id. ib. I 103. Fost-a'n poporul troian ca preot slujind lui Efestos, Dares, om tare și-avut. MURNU, I. 87. Prin orașele avute Histerii de muritori, Pe sub corbii bocitori trec femeile pierdute. BACOVIA, O. 94. Domnii liberali nu putea reprezenta alte interese decât ale acestor cercuri avute. MORARU, C.L. 14. Această cultură [burgheză modernă] n'a devenit bunul întregii societăți , ci numai al claselor avute . KEMENOV, C. 6 Cine-i gazdă și avut, Toți îi dau bani împrumut, Da noi care nu avem, Cerem și nu căpătăm. IARNIK-BÂRSEANU , D.415. Un stăpân avut, când are, La mai mulți dă de mâncare. ZANNE, P. IV 618. / (S u b s t a n t i v a t) Feciorii avuților din sat ... dorm în culcuș cald de fân . CAMILAR, N. I 25. Și toată noaptea căra apă la cuhniile avuților. Și avuții dormeau. id. ib. 26. Dă-mă și dup' un sărac, Numai să trăesc cu drag ; Căci casa avutului, Din afară-i văruiță, În lăuntru-i otrăvită. IARNIK-BÂRSEANU, D.275.

- Participiul lui avea cu valoare de adjectiv.

- Pentru sensul 2 cf. alb. kam-es și pásure bogat (part. de la kam am), bulg. imoten bogat (de la imam am). Cf. a v e r e , a v u ț i e ; n e a v u t .

AVUȚI vb. IV v. înavuți.

AVUȚIE s.f. Bogăție, avere mare. Unde ți-e(a) atunci avuția și bogăția și scumpia ? CUV.D.BĂTR., II 451. Și a lui avuție altora o împărțea. CORESI , E. 7/7. Inimă lacomă și iubitoare la avuție. MOXA 372/5. Vor da nescui niște avuție, ca să o ție și să o socotească. PRAV.MOLD. 22₂. Avuția cea închisă nu iaste avuție. BIBLIA (1688) pr.4/24. [Ion-vodă] băgat-au în foc de viu pre vlădica Gheorghie, de au ars, dându-i vină de sodomie , auzind că are avuție. URECHE, ap. HEM. 2187. A moștenit ... multă avuție. E.VĂCĂRESCUL, IST. 248. Fură omorîți atunci ... Emeric Lazar , Francisc, numit cel Mare, Mihaiu Caraczoni ... și mulți alții, vestiți prin meritul și avuțiile lor. BĂLCESCU,M.V. 393. Boierii se bucurau ... că vor putea ocupa iarăși posturi ca să adune nouă avuții din sudoarea țeranului. C. NEGRUZZI, I 150. Își împărți toată avuția pe la ostași. ISPIRESCU, L.4. Ei, spuneti acuma, boieri domnia-voastră , nu-i așa, că avuțiile-s amăgitoare ? ODOBESCU, I 80. Preschimbă prin avuție ... Aș voi să gust din toate . MACEDONSKI, O. I 68. Scurmătorii de guncaie obosiți de șale, cu ochii înlăcrimați și roșii, întinși pe spate , cu sacul avuției căpătâi , privesc bolta instelată. ARDELEANU, D. 12. Toată avuția dela conac se risipise. DUMITRIU, B.F. 100. Guvernul dumnea-voastră lasă să se spulbere atâta avuție. id. ib. 120. cf. 137. Acești veșnici vânzători ai independenței naționale - sperau să poată continua vechiul joc ... făcând negot cu ... avuțiile ... [țării]. GHEORGHIU-DEJ, I.P. 17. Marfa este forma elementară a avuției sociale în societatea capitalistă. ZAHARESCU, E.P. 65.

Potrivit ... legii pentru organizarea ... întreprinderilor și avuțiilor publice. LEG.EC. Pl. 236. O meserie plătește cât o avuție. ZANNE, P.V 406. Muierea bărbată, avuția casei. id. ib. II 294. [Pl. -ții.]

- Derivat dela avut cu suf. -ie.

AVUTOR , -OARE adj. (Învechit, neobișnuit). Care are. Avutoriu de mai înainte, adică acela ce au avut mai înainte un lucru. COD. TIV. 1/7 (TÂLCUIREA).

- Derivat dela avut cu suf. -or.

AVUZ¹ s.n. v. havuz.

AVUZ² s.n. (Regional) Loc pentru adăpostul vitelor ; sadârvan. COMAN, GL. [Pl. -vuzuri.]

AX s.n. v. axă.

AXĂ s.f. l. Termen tehnic pentru (orice fel de)osie sau fus (de roată , de moară etc.) ; (tehn.) element de mașină (asemănător cu arborele) care susține piesele sau fusurile ce se rotesc. LEX.TEHN. 250, cf. SOARE, MAȘ.65. Mașina combinată de găurit și frezat este caracterizată prin diametrul axului portsculă.

IOANOVICI, TEHN. 318. Fibrele dela mijloc dispuse pe axa neutră nu sunt nici întinse nici comprimate . id.ib. 114. O mașină are trei capete laminoare mișcate de un ax de comandă comun, cuplat cu un electromotor. IONESCU-MUSCEL, FIL. 157.

2. (Geom.) Linie matematică (închipuită) în jurul căreia se învârteste un plan spre a da naștere unui corp. Axa unui con , a unei sfere , a unui cilindru . Axe coordonate-drepte la care se raportează poziția unuia sau a mai multor puncte. Axa unei piramide = perpendiculara care merge din vârf la mijlocul bazei. Axa unei prisme = dreapta care unește centrele celor două baze. Axa unei elipse , a unei hiperbole = dreapta care trece prin cele două focare. Axa mare a elipsei. CULIAN, C. 104./ (Astr.) Dreaptă (închipuită) în jurul căreia se face mișcarea de rotație a unui corp ceresc în jurul lui însuși. / (Mec.) Orice dreaptă în jurul căreia se poate mișca un corp. Axa unei corăbii = linia matematică în jurul căreia se fac deosebitele mișcări de oscilație și rotație ale unei corăbii. / Axa unei străzi linia care împarte strada în două părți laterale egale.

3. (Fiz.) (Despre o oglindă curbă sau o lentilă) Dreaptă dusă de la un punct luminos la centrul de curbare al unei oglinzi (sau la centrul optic al unei lentile). Linia care unește centrul optic al obiectivului cu punctul de încrucișare al firilor reticulului se numește axă optică [sau vizuală]. CULIAN, C.4.

4. (Geol.) Axă de ridicare = linia (direcției) după care s'a făcut ridicarea unui șir de munți.

5. (Anat.) Axa gâtului = vertebra a doua , numită a x i s , în jurul căreia se poate învârti, ca în jurul unui fus, vertebra primă, de care e fixat capul. / (Bot.) Axa unei plante = partea plantei în jurul căreia nasc apendice. Staminele și carpele ... sunt așezate pe extremități de axe caulinare ... GRECESCU, FL. 4 . [Ramuri]

patente așezate perpendicular sau în unghi mare față de axul din care pornesc. DET.PL.LEMN , 6. (fig.) U.R.S.S. ... a vindecat definitiv axa hitleristă de nebunia de a cotorpi lumea. V.LUCA,CL. M. 34. Victoria Uniunii Sovietice în cel de al doilea război mondial a dus la înfrângerea "axei" sistemului imperialist. ANA PAUKER, CUV.12.

[Pl. axe. / Scris și acsă. / Și : (cu schimb de gen) ax s.n. STĂNCESCU, ap. TDRG.]
- N. din fr. axe idem.

AXA vb.I. T r a n s. și r e f l. (= p a s i v) A echi-libra , a clădi (ceva) în jurul unei axe de susținere ; a centra. / F i g. Un material bogat și o idee profundă pe care să-l axeze. BOGZA, P.M. 12. [G. Ibrăileanu] axează critica literară pe singurul criteriu just al luptei de clasă . WITNER, CR. 88. Încurcăturile care decurgeau de aici nu se mai axau pe inevitabilul conflict sentimental. CONTEMPORANUL, S.II, 1948, nr. 112, 12/3. Pe acest puternic conflict de idei ... se axează o acțiune de o excepțională forță dramatică. ib., 1949, nr. 162, 13/3. [Prez. ind. axează.]
- Derivat dela axă.

AXARE s.f. Echilibrare , clădire în jurul unei axe de susținere , centrare. / F i g. Axarea fermă [a școalei] pe linia intereselor proletariatului. CONTEMPORANUL, S. II, 1948, nr. 112, 12/3. Prin axarea creației lor [muzicale] pe un program, au găsit un ecou larg în masse. ib. 1949, nr. 156, 11/5. Uneori prezentatorul găsește mijloace ingenioase de a trezi interesul ascultătorului, ca de pildă axarea unor programe pe o temă fixă. ib. 1950, nr. 184, 6.

[Pl. -xări.]

- Abstract verbal al lui axa.

AXAT, -Ă adj. Echilibrat, clădit în jurul unei axe de susținere, centrat. / F i g. Regiunea ... este axată pe căi de comunicație cât mai accesibile. TEOH. GEORGESCU, RAIONAREA 115. Nu reușeste ... axat pe o tehnică pur picturală ... să-i cuprindă formele. CONTEMPORANUL, S. II 1948, nr. 112, 15/6. Din cauza faptului că raportul nu a fost axat pe munca politică a organizației ... SCÂNTEIA, 1951, nr. 1949.

- Participiul lui axa cu valoare de adjectiv.

AXIAL, -Ă adj. Care este în linia axei, care are caracterul unei axe. (Bot.) Subțioară. [Pronunț. -xi-al. DET.PL.LEMN, 215.

- N. din fr. axial idem. Cf. a x ă.

AXILAR, -Ă adj. (Anat.) De subsuoară. Regiune axilară. / (Bot.) Care este așezat la încheietura unei foi, a unui peduncul, a unei crengi. După așezarea lor, inflorescențele pot fi axilare, adică în lungul lujerilor, la subțioara unor frunze. DET.PL.LEMN, 21. axilar. Situat la subțioară (de ex, la subțioara frunzei). ib.

- N. din fr. axillaire idem.

AXIOLOGIE s.f. (Fil.) Metodă filosofică idealistă de cercetare, bazată pe ideia de valoare; problematica valorilor. Metodologia culturii moderne a creat o disciplină nouă în cadrul proble-

maticei filosofice : filosofia valorilor sau axiologia. VITNER,
CR. 117. Axiologia fiind o metodologie a culturii burgheze, este
firec să poartă amprenta ideologică a clasei dominante. id. ib.

[Pl. -gii.]

- N. din fr. axiologie idem.

AXIOLOGIC , -Ă adj. (Fil.) Care se bazează pe axiologie.
Fată de aceste inconveniente ... s'a opus teoria axiologică a feno-
menului economic stabilind centrul de greutate pe ideia de valoare.

RALEA, E.O. 293/21.

- N. din fr. axiologique idem.

AXIOM s.n. v. axiomă.

AXIOMA s.f. v. axiomă.

AXIOMA s.f. Adevăr general, acceptat fără demonstrație,
fiindcă se impune de la sine minții ca evident. Axiomele matematice
sunt expresiile materialului logic extrem de redus pe care matemati-
ca trebuie să-l împrumute de la logică. ENGELS, A. 81. Propoziția că
partea este mai mică decât întregul este o axiomă / Propoziție ad-
misă de toți, ca un adevăr matematic indiscutabil. A celor întregi
la minte axioma este : Tot lucrul cu grabă să se cearce ... CANTEMIR,
IST. 145. Toată certitudinea unei axiome istorice. HASDEU, I.C.41.
Romantismul ... nu-și va enunța decât în 1830 faimoasa sa axiomă

artă pentru artă. VITNER, CR. 130. [Pronunț. -xi-o /Pl.-ome, (rar și învechit) -oame. / Și : (învechit, din grec.) axioma s.f.; (rar, cu schimb de gen) axióm s.n.]

- N. din fr. axiome idem (lat. axioma / grec. idem, de la socotesc vrednic de ..., adevărat.)

AXIOMATIC, -Ă adj. Care se întemeiază pe o axiomă; care are caracter de axiomă. S'a ajuns, către sfârșitul sec. XIX, la o revizuire a întregii baze axiomatică a geometriei. GEOM.SP. 99. / (Cu funcție a d v e r b i a l ă) A afirmat axiomatic : e imposibil ! / L o c . a d v . În mod axiomatic.- în mod neîndoios, cert. Orice problemă trebuie rezolvată în mod axiomatic cu ajutorul unor forme de bază simple, ca și cum ar fi vorba de principii simple ... ale matematicii. DÜHRING ap. ENGELS, A.84. Toate aceste lucruri frumoase nu numai că nu sunt deci "rezolvate în mod axiomatic", .e. ci sunt aduse pur și simplu din afară. id.ib.90. [Dühring stabilește că] societatea cea mai simplă constă cel puțin din doi oameni. Cu acești doi oameni se operează în mod axiomatic. id.ib.160.

- N. din fr. axiomatique idem.

AXIOMATICĂ s.f. Totalitatea unor axiome ; demonstrație prin axiome (a unei idei, a unei teorii etc.). Dar să urmărim ceva mai departe axiomatica d-lui Dühring. ENGELS, A. 162. / Ramură a științelor matematice.

- N. din germ. Axiomatik idem.

AXION s.n. (Bis.ortod.) Imnul "Cuvine-se cu adevărat " în liturghia lui Ioan Gură-de aur, și imnul " De tine se bucură " din liturghia lui Vasile cel Mare (înlocuit în Joia-mare prin "Nu

te tângui, maică"). Împăratul... tot în picioare au stătut, până ce au cântat psaltii axion și ectenia. N. COSTIN, LET. II 114/6. Cântând axionul , după obicei, sfintele icoane au sărutat. R. GRECEANU ap. GCR, I 333/13. Numai biet popa Stoian, Cu luleaua de cocean ... Când era pe l[ă]7-aghios, Ieșea fumul gros , Iară când pe l[ă]7-axion, Nu se vedea om cu om. ISPIRESCU, ap. HEM. II, A. VII / În trecut se cântau axioane și la slujba bisericească ce se făcea la întronarea mitropolitului și a domnitorului țării, sau la praznice mari la care obișnuiau să asiste și aceștia. Mitropolitul [in]tronat atunci de Domn 7... au purces, mergând în biserica cea mare domnească, scoțindu-i evanghelia înainte , după obicei, cântând aksion, pomenindu-l. E. KOGĂLNICEANU ,ap. HEM. 222. [Domnul venind la praznicul sfintei Paraschive 7, înaintea Domnului , la ușa bisericii este obicei de esă mitropolitul , cu alți arhierei ... și cu axion duc pe Domn în biserică. GHEORGACHI, LET. III 318/20. [Accentuat și áxion. / Pl. -oane . 7

- Din grec. "e vrednic" , începutul imnului religios.

AXIS s.f. (Anat.) = a x ă (5). [Pl. axisuri.]

AXON s.m. (Învechit ; foarte rar) = a x ă (1). Precum două roate într'o osie să leagă , așa aceale două poluri 7 printr'o mintiască osie (carea axon să chiamă) una cu alta să ... întru-locază . CANTEMIR, ap. GCR. I 323/10. [Pl. axoni.]

- Din grec. _____ idem.

AZ s.m.sg. (Învechit) Numele primei litere a alfabetului chirilic (însemnând ca termen la Bulgari "eu" ; întrebuințat,

odinioară (când începe a se folosi în acte limba română în locul celei vechi-slave) în zapise, înainte de numele propriu al celor ce făceau o declarație. Az, Niculaiu Seakil, biv cupar, scriu și mărturisăsc cu cest zapis al mi/ēu , cum m'am tocmit ..., de am vândut dumisali ... a treia parte de sat ... DOC. (1642) , ap. GCR. I 102/35

- Din v.-sl. azŭ idem . Cf. a z - b u c h e .

AZ adv. v. azi.

AZĂDUȘI vb.IV v. zăduși.

AZĂDUȘI vb.IV. (Regional) (Despre boi) A asuda. Com. CORBU. [Prez, ind. azădușesc.]

- Din v.-sl. zadušiti sufocare . Cf. z ă d u h, n ă d u ș i, d u h o a r e .

AZAGHIU s.m. v. iasacciu.

AZAGIU s.m. v. iazagiu.

AZALEE s.f. (Bot.) Plantă erboasă din familia ericaceelor, cultivată ca plantă ornamentală. Îți trămit și eu un buchet de fuchsii, azalee, camelii, pelargonii... C. NEGRUZZI, I 99. [Pl. -lee .]

- N. din fr. azalée idem. (Lat. azalea / grec. uscat

AZĂM- v. azim -

AZĂM- v. azim -

AZAP s.m. (învechit) (Cuvânt literar, neîntrebuințat)
 Veche miliție otomană (un fel de infanterie neregulată) care era
 mai întâi expusă atacului dușmanilor. ȘIO. Prinzând și tăind prè
 călăreții și azapidzii carii se depărta de oastea împărătească ...
 ȘINCAI, HR. II 40/22. Voi, Timarioti, Azapi, Ieniceri ! BOLINTI-
 NEANU, ap. ȘIO. [Pl. -zapi, (după n.-grec.) -zapizi.]

- Din turc. arab. ʿazeb (lit. "celibatar") sorte de mi-
 lice destinée aux garnisons et particulièrement à la garde des portes
 de la ville. ȘIO.

AZĂR adb. (Regional, numai în expresia) A sta azâr -
 (despre câini) A pândi cu multă atenție vânatul. Câinele stă azâr
 să pună ghiara pe el. COMAN, Gl.

AZARD s.n. v. hazard.

AZĂVADĂ s.f. Apărătoare de scânduri pusă la coșul bor-
 deielor în direcția din care bate vântul, ca să asigure ieșirea fumu-
 lui. Cf. T. PAPAHAȚU, I. III 89. Adăpost în general. Bagă lemnele
 la azăvadă să nu le ude ploaia. Să intrăm în curte că e mai azăvadă.
 C.V. III 1. REG. TELEORMAN Raion Roșiori de Vede. / Adăpost la o

târlă. ~~ix~~ Cf. T. PAPAHAĞI, I III 192. / Pl. -vezi.]

AZBEST s.n. v. asbest.

AZBUCHÉ s.f. (Învechit , înainte de introducerea literelor latine) Termen obișnuit pentru alfabetul cirilic). Cf. a z b u - c o a v n ă. [Meftodii] deprinsă limba slovenească și slovele azbukilor fiace cu fratele său, cu svântul Kiril. DOSOFTEIU, ap. HEM. 2189. Deci fietecare cuvânt străin și neînțeleș ,or/î unde înainte t/î -ar ieși, după rândul azbukelor și după numărul feațelor, la scară îl ciarcă. CANTEMIR, IST., ib. Am așezat după slovele azbukilor și sărbătorile ceale statornice. CALENDARIU (1814) 35/17. / (Azi, învechit ; întrebuintat deobiceiu numai când e vorba de scrierea cu slove chirilice) Învățământ elementar în citirea și scrierea cu buchi. Învățăceii de azbuचे se strângeau în jurul unui dascăl ... , la Sf. Gheorghe din București și la Sf.Nicolae-cel-domnesc din Iași. IORGA, CH.I.II 131. De-abia ești la az-buche = abia ești la început (PAMFILE, J. II) abia începi să înveți. (Ironic) Învățatură. Iorgu ... ce-o mai făcut... pin țara Neamțului ? ... Ce-o mai învățat ? Trebue să fie acū plin de azbuchii, ca un stup. ALECSANDRI, T. 1000. [Pl. -buché,, -buchi. / Scris și az-buche.]

- Din v.sl. azŭ-buki a-be (numele celor două litere de la începutul alfabetului.)

AZBUCOAVNĂ s.f. (Învechit, înainte de introducerea literelor latine). Termen obișnuit pentru abecedar. Nu-i mult, de când băetul și-a pus la az-bucoavnă, Și-acum e de mirare, cum poate slo-

veni(= ceti). C. NEGRUZZI, II 202. [Pl. -coavne. /Scris și az-bucoavnă.]

- Din n.-sl. azŭbukovŭno idem Cf. b u c o a v n ă.

AZDRUCA vb.I v. astruca.

AZDRUNA vb.I. I n t r a n s. (Regional) = a strămuta. Pentru strămuta găsim [în Atlasul Linguistic Român] formele azdruna, zdrăvăna ... zdrehuna, stresina, strășuna, străfina, străfiga, străviga. DR.IX 434. [Prez. ind. azdrunez.]

AZEACE s.f. (Învechit) Dijmă, zecimeală. Cf. a z e a - c i u i r e. Postescu-mă de doăă ori într'o săptămână și dau azeacia diîn toate cât agonisesc. VARLAAM, C., ap. HEM. 410. Pământul den rodurile sale vă dă a-ziacea, iară Maria dentru adâncul său dajde ti-duce tie. OMILIAR (1642), ap. HEM. 411. Acesta, căruia-i deade și a-zeacia din dobândă ... N. TESTAMENT (1648), ap. HEM.410. Si a-zeacea de an încă să dea Troițeanii. DOC. (1639), ap. HEM.411. / (Construit cu pre. d e) Au ținut tot călugării acel loc și au luat de a-ziacia de pre acel loc. (sec. XVII), ib. [Scris și a-zeace.]

- Eliptic din a ze(a)cea parte.

AZEACUIRE s.f. (Învechit) Dijmă, zeciuire. Cf. a z e a c e. Deîn toată avuțiea lor, dau a zecea și iară altă azeaciuire, și după aceastea a treea. CORESI, E. 7/9. [Pl. -iri.]

-Născut prin fuziune între a-zeacea și zeceuire (inrinitivul, devenit abstract verbal, al lui zeceui a lua a zecea parte sau dijmă din ceva).

! AZI adv. l. (Ziua de) astăzi. Azi e l Mai . / L o c .
 a d v. Azi dimineață = în dimineața zilei prezente. Cf. as' d i-
 m i n e a ț ă. Bre, c'anapoda lucru ! Se vede că azi demineață mi-a
ieșit înainte vr'un popă ! CREANGĂ, P. 126 . Surprinderea mea e la
fel de mare ca azi dimineață. DUMITRIU, B.F. 38. Azi-noapte = (în)
 noaptea care tocmai a trecut. Cf. a s' n o a p t e . Azi noapte
s'a așezat pe pieptul meu ... nu știu ce. DUMITRIU, B.F. 41. Erau
obosiți de treaba de azi noapte și de azi dimineață. id.ib.100.
Câți feciori cu pălării, Toti au fost azi-noapte'n vii. IARNIK-
 BÂRSEANU , D. 464. / L o c . a d j. De azi = din ziua în curs,
 de astăzi. [Unii] își închipue că după ziua de azi ar mai putea
urma nu ziua de mâine, ci ziua de ieri. GHEORGHIU-DEJ, R.P.9. Ai
citit gazeta de azi . (S u b s t a n t i v a t) Din sînul veșnicu-
lui ieri Trăește azi, ce moare. EMINESCU, P.278. Visez necontentit
un Mâne Ce n'aș vrea să se facă Azi ... BENIUC, V. 16. Sădesc în
azi un tainic mâne, alt azi va fi din el poimâne. id. ib. 56.

2. Timpul prezent ; (vremea de) acum. Pământul țării noastre
e azi adăpostire L'a Grecilor tărănă. ALEXANDESCU, M. 28. Azi abea
vedem ce stearpă și ce aspră cale este Cea ce poate să convie unei
inime oneste. EMINESCU, P. 232. Ah ! e mult de-atunci ! Cărarea
Netedă pe deal urca ... Azi poteca e urită, Face cotituri în drum.
 COȘBUC , F. 122. Si azi când imi aduc aminte De ce-mi spuneai în
clipe 'nduioșate ... Ași fi mai mulțumit să știu că de departe Tot
priveghezi ... DENSUSIANU, L.A. 58 . Azi ... ne aflăm în plină
efervescentă politică mondială. URSAN, I.7. Azi am văzut întâia
rândunică. CAZIMIR, P. 109. Cf. 11. Azi îmi pare rău de ieri. BENIUC,
 V.16. / L o c . a d v. În ziua de azi = în zilele noastre , în

timpul nostru ; astăzi. Pe om, în ziua de azi, să-l pui în piuă și să dai cu chilugul peste el, și nu-l nimeresti. ZANNE, P. II 371. Până azi = până (în clipa de) acum. Să știi că până azi nici un muritor n'a cutezat să calce hotarele mele. ISPIRESCU, L. 5. De azi în x zile = peste x zile. " De azi în trei zile, plecăm".- " Să trăești , stăpâne, sunt gata chiar azi, de poruncești". ISPIRESCU , L. 4. De azi înainte (sau încolo) (sau, eliptic) de azi = de aci sau de-acu(m) înainte. Ziua mea, ursita mea ! De azi calea-mi părăsesc, Murgușoru-mi priponesc, Și la tine mă opresc . ALECSANDRI, P.I 100. Si de-aceea , de-azi nainte poți să nu mă mai întrebi ... EMINESCU, P. 232. De azi înainte, eu să fiu în locul tău nepotul împăratului. CREANGĂ, P. 206. Și de-azi a mea viață la zeii tăi se 'nchină. EMINESCU, P. 205. / Momentan. Frunza verde-acum se face : Ce iubesc mamii nu-i place. De-ar plăcea mamii ca mie, Azi m'aș duce'n cununie. IARNIK-BÂRSEANU, D.61. (În corelație cu m â i n e , exprimă o continuitate sau o repetare neîntreruptă în cursul timpului). Dragă Zulnie ! Azi și mâni și'n vecinicie. KONAKI, P. 211. Îl vede azi, îl vede mâni, Astfel dorința-i gata. EMINESCU, P. 260. Nucul creștea, creștea mereu. Azi așa, mâine așa , se făcuse cogeamite pom. STĂNCESCU, B., ap. HEM.1895. (Exprimă deosebirea între trecut și viitor). Azi e viață, mâni e moarte, Azi plăcere, mâni dureri ! ALECSANDRI, P. I 172. Azi cu bani, mâne fără bani. ZANNE, P.V. 67. De cu azi = de cu vreme. Pentru drumul cel de mâne , De cu azi te pregătește ! EMINESCU, P. 101. Ba azi, ba mâine = exprimă ideea de amânare continuă. De azi până (sau pe) mâine = exprimă un timp scurt. Nodul snopului de la capătul pailor despre rădăcina legătoarei este mult mai tăpăn și mai trainic decât acel ce să face în Moldova și care ține de azi până mâni. I. IONESCU, C. 126/15. E x p r . A trăi sau a duce un traiu de azi pe mâine = a trăi necăjit, fără aspirații

la ceva mai bun. Șoimuleanul meu [= calul] ... a îmbătrânit și el :
 ... abiă își târâie și el vieața , de azi pe mâine, ISPIRESCU, L.
 12. (Exprimă un timp viitor apropiat) Azi-mâine = curând, în scurt
 timp. Azi-mâine chiotind ... și eu încep culesul mare al vieții.
 BENIUC, V. 45. Nu mi-i rău, dar mă topesc. Când în mine mă gândesc,
Că azi-mâine voi muri și nime nu m'o jeli. IARNÍK- BÂRSEANU , D.206.

[Pronunț și scris și az. / Și : az adv.]

- Asupra părții dintâi a cuvântului părerile diferă. Sensul și accentuarea arată că nu poate fi lat. ad (HASDEU, Etym.Magn. 1895 : ad-diem , admis ca posibil și de TIKTIN, Dict.rom.-germ,114). De asemenea e greu de admis că ar fi o prescurtare din astăzi (TIKTIN, op.cit.; WEIGAND, Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der rom. Philol. 1904; SANDFELD-JENSEN , Anzeiger der Indo-germanischen Forschungen, XX 181). Mai probabil că lat. hodie a fost analizat în hoc + die (limba română nu face distincție între lat. o și o) și, fiindcă pe dies l-am moștenit ca feminin, a fost prefăcut în *hadie (= hac die). Cf. CIPARIU, Gramatica, II, 146 ; TIKTIN, op.cit. 114 și PUȘCARIU , Lat. Ti und Ki , 48. Cuvântul , deși nu se poate atesta în scrierile anterioare sec. XIX, e desigur vechiu, căci se găsește și la Aromâni (adză, ază, azi, andzî) și la Megleniți (ază , as).

AZIL s.n. 1 (Antic.) Loc socotit ca inviolabil, în care găseau scăpare criminalii ; loc de scăpare sau de siguranță. Orășeanii bejănăriră în Bucovina ... , unde găsiră azil.C.NEGRUZZI, I 217. Românii ... esind din azilurile lor, întemeiară ... staturi. BĂLCESCU, M.V. 7. / F i g. Loc de adăpost, de refugiu. Munții noștri au fost adesea scump azil de libertate. ALEXANDRESCU, M. 21.

Mai rămăsese o școală, pre care acești buni bătrâni o prăveau ca singur azilul prigonitei limbi, școală unde se învăța încă românește. C.NEGRUZZI, I 3. Vâlcea dragă și iubită, Un azil și cel din urmă, dela tine vin să cer! MACEDONSKI, O. I 237. Odihnește-al meu suflet în acest azil din urmă [= o vâlcea] id.ib. I 238.

2. Locul sau instituție în care sunt primiți copii (orfani sau săraci), bătrâni, infirmi, oameni sărmani. Așa? - se miră Aglae.- N'am știut: faci azil de orfani. CĂLINESCU, E.O. I 19. Azil de copii. Azil de bătrâni. Azil pentru orbi. Azilul de noapte.

3. Persoană care ocrotește pe cineva. El a fost azilul meu în timpul atâtor nenorociri. CADE.

[Pl. -ziluri, -zile. / Scris și asil.]

- N. din fr. asile idem.

(lat. asylum / grec "loc inviolabil", din - privativ și "jefuire".)

1
AZIM, -Ă s.f., adj. l. S u b s t. Turtă (de făină de grâu sau de secară) făcută din aluat nedospit și coaptă, de obicei, sub spuză. Si adecă la căpătâiul său adzâma de alac și urcior cu apă. DOSOFTEIU, ap. HEM. 2190. Sapte zile veț(i) mânca azime, și den zioa dentâiu veț(i) piarde aluatul den casele voastre. BIBLIA (1688) 47². La Ovrei era anathem cel ce va ținea pâne dospită în zilele azimelor, la casa sa. P. MAIOR, IST. 258/8. Făcură o azima, luară și nițică legumă, le puseră la traistă, și plecară. ISPIRESCU, L 285. Fă o azimă de grâu curat. RETEGANUL, P.V.27. Când copilul împlinește un an, i se pune în cap un pahar cu vin și d'asupra o azimă. MARIAN, NA. 416. Mănâncă din același castron, ... rup din aceeași azimă, din aceeași turtă caldă. DELAVRANCEA, ap. HEM. 2191. Azmă - pâine nedospită, turtă coaptă în spuză. ib. O geană

vicleană De pită rumenă răsare, Urcă tiptil și crește și 'ntreagă acum se razimă - Aurie azimă - Pe-a zărilor multe. TOMA, C.V. 160. Azima veche 'mpletită cu lacrimi de sânge n'o dăm copiilor noștri. BANUȘ , B.85. Bolnavul ... să nu mănânce decât zamă de carne, cu azimă de grâu ; pâinea dospită e interzisă. ȘEZ. IV 184. Muierea care nu va să facă azimă, toată ziua cerne. ZANNE, P. II 286. / (Cu valoare a d j e c t i v a l ă , în expresia) Pâine azimă = pâine nedospită, pe care o mănâncă Evreii la Paște. E noi descărca - mu -nă după dzilele adzimelor. COD.VOR. 15/5. Sărbătoaria adzimelorū să o țineți. În șapte dzile să mâncați pâine adzimă... PALIA (1582) , ap. HEM. 2190.

2. A d j . (Atestat numai în forma azmă , uneori invariabil) (Despre pâine) Nedospit, neacrit. HEM. 2191. Scoverzi dospite , scoverzi azmă. ib. / (Despre legume) Crud, verde (LB.), neacrit, nemurat încă bine , "nici acru, nici dulce" (FRÂNCU-CANDREA, M.98). Astăzi am gătit varză azmă cu carne. HEM. 2191. Varză azmă cu oțet. ib. Crastaveții sunt azemi = nu sunt încă acri. FRÂNCU-CANDREA , M.98. Crastavetele e azâm = nemurat; la care"abia se simte ceva și acru". VICIU ,GL. Pe sară mîncăm curechiu azâm - ne pus la 'năcrit, nemurat. ib. / (Despre varză) Acră, însă negătită , (adică așa cum e scoasă din puțină, tocată mărunt (și mănâncată astfel cu zeama ei). HEM. 2191.

⌈Pl. (ad l) azime , ăzimi (POLIZU) / și : ázimă s.f. ; (dial.) a(d)zăm(ă) , a(d)zîm(ă). s.f., adj. ⌋

- E grec. nefermentat (din - privativ și aluat , din fierb). Cuvântul e vechiu și pare a fi intrat în limbă dimpreună cu cei dintâi termini ai cultului creștin.

AZIMIOARĂ s.f. l. Diminutiv al lui azimă (l.) Cf. t u r t i ș o a r ă . A plecat neica la țeară și nu mi-a spus de

a-seară , Ca să-i fac o azimioară. TEODORESCU, P.P. 317. și
coșare mătura, Făioară c'aduna D'o azmioară căifăcea. id.ib.
 670. Nevasta îi puse în traistă o azămioară , frământată 'n
lăcrămioare. ȘEZ. IX. 65.

2. (Bot.) Specie de burete. Azimioară este un fel de bu-
rete sau ciupercă, deosebită de bureții numiți : hribi, chitărți,
bureți iuți , pânișoare, ghebe, călugărași, zbârțioși etc. HEM.
 2194.

∟Pronunț. - mioa-ră ,/ Pl. -mioare. / și azmioară ,
 (dial.) azămioară s.f. ∟

- Derivat dela azimă cu suf. -ioară.

AZIMIT s.n. sg. (Învechit) (În cultul religios al
 Evreilor) Zilele azimilor. Vine ziua de azimit ; întru ea cădea-se
să tae Paștile. CORESI, ap. MURNU, GR.9. Eră Paștile și azimitele
prespre doao zile. CORESI, ib. ∟Pl. -mituri. ∟

- Din m.-grec. sărbătoarea "paștei", a pâinii
 nedospite , la Evrei.

AZIMIU, -IE adj. (Neobișnuit ; numai în forma dialectală
azămiu). Făcut din aluat nedospit, ca azima. După dant, se aduce
o masă cu tablale pline de nuci uscate, de turte azămii și de dul-
ceți de harbuz. ALECSANDRI, PR.

- Derivat dela azimă cu suf. -iu.

AZIMUT s.n. (Astr.) Unghiul dintre planul meridianului
 unui punct și planul care trece prin verticala acelu punct și prin

dreapta la care se referă azimutul. M.DICT. TEHN. Se numește azimut al unei astre unghiul diedru format de verticalul astrei cu un vertical fix. CULIANU, C. 11. [Pl. -muturi.]

- N. din fr. azimut idem (arab. al-semt drumul).

1
AZIMUTAL, -Ă adj. (Astr.) Care se referă la azimut. Coordinate azimutale. CULIANU, C.12. Cercul azimutal trece prin verticalul locului. / Cerc azimutal = instrument pentru măsurători astronomice și geodezice de unghiuri orizontale, având un cerc orizontal de diametru mult mai mare decât al teodolitelor obișnuite. LEX. TEHN.

- N. din fr. azimutal idem.

1
AZION s.n. (Învechit) = agio. Acești fiorini i-au cumpărat la Tarigrad după azion ce avea acolo (a. 1832). FURNICĂ, I.C. 382. [Pl. -oane.]

- Din n.-grec. prețul schimbului.

1
AZLU s.n. (Învechit) Destituire sau mazilire a Domnului de către Poartă. Iar voi, boerilor, ... veți rămânea cu totul liniștiți despre îngrijirea azlului pomenitului Domn. DOC. (1802), ap. TDRG' / A face azlu = a destitui. Să nu se facă azlu domniei, mai înainte de împinirea celor șapte ani! DOC. (1802), ap. ȘIO. [Pl. azluri.]

- Din turc. 'azl idem. Cf. m a z i l.

1
AZM, -Ă s.f. adj. v. azim.

AZMICIOARĂ s.f. = azimioară (1). JAHRESBER. VII 71.

[Pl. -cioare.]

- Derivat dela azimă cu suf. -icior.

AZNA s.f. v. hazna.

AZOT s.n. sg. (Chim.) Corp simplu gazos, incolor, fără gust, fără miros, inactiv chimic și impropriu pentru ardere și respirație ; intră în compoziția aerului (în proporție de 4/5) și formează unul din elementele esențiale ale țesuturilor vegetale și animale; numit și nitrogen. LEX.TEHN. Azotul este ... unul din elementele aerului atmosferic, unde se află amestecat cu oxigenul în proporțiune aproape de patru cincimi. PONI , CH. 62. Un animal introdus într'însul moare sufocat și din această cauză i s'au dat numele de azot. id.ib. 64.

- N. din fr. azote idem.

AZOTAT s.m. (Chim.) Sare formată prin combinarea acidului azotic cu o bază ; nitrat . M.DICT.TEHN. / Azotat de argint = compus al acidului azotic cu argintul ; se prezintă în formă de cristale incolore ; este folosit în chimia analitică și preparativă, în industria fotografică și a filmelor, la fabricarea oglinzilor și , în medicină, ca dezinfectant și la cauterizări ; piatra iadului. Cf. MACAROVICI, CH.387 -388. Azotat de potasiu = salpetru de Indii ; se folosește ca îngrășământ , ca oxidant și ca fondant. LEX.TEHN. Azotat de sodiu = salpetru de Chili, folosit ca îngrășământ agricol și ca oxidant. [Pl. -tați.]

- N. din fr. azotate idem.

AZOTAT, -Ă adj. (Chim.) Care conține azot. Aceste calcule formate pe seama celulelor epiteliale , sunt constituite aproape în întregime din substanțe azotate. PARHON, B.23. Alimente azotate.

- N. din fr. azoté idem.

AZOTIC, -Ă adj. (Chim.) În expresiile) Acid azotic = acid format prin hidratarea anhidridei azotice, Anhidridă azotică = anhidridă formată prin oxidarea azotului . LEX.TEHN. Anhidrida azotică ... în contact cu apa produce căldură și se transformează în acid azotic . PONI, CH. 111 Acidul azotic se numește, popular, apă tare.

-N. din fr. azotique idem.

AZOTIT s.m. (Chim.) Sare formată din combinarea acidului azotos cu o bază ; nitrit. LEX.TEHN. Acidul azotos ... formează cu metalele azotiți, care sunt stabili. PONI, CH. 107. [Pl.-țiți]

- N. din fr. azotite idem.

AZOTOS, -OASĂ adj. (Chim.) Format dintr'o valență de azot și una de oxigen ; nitros. Anhidrida azotoasă pusă în contact cu apa se transformează în acid azotos. PONI, CH.107.

- N. din fr. azotense idem.

AZOTURĂ s.f. (Chim.) Combinație a azotului cu un corp simplu. [Pl. -ture, -turi.]

- N. din fr. azoture idem.

AZTEC, -Ă s.m. și f., adj. l. S u b s t. Persoană care aparține populației băștinașe a Mexicului.

2. A d j. Care privește pe azteci. Nici una din figurile mitologiei sau ale civilizației aztece, nu întârzie să apară pe cer. BOGZDA, C.O. 47.

[Pl. (ad l) -teci.]

- N. din fr. aztèque idem.

AZUR, -Ă s.n., adj. l. S u b s t. Coloare albastră deschisă, albastrul cerului. Ochii lui, albaștri ca azurul ... dovedeau curaj. C.NEGRUZZI, I 30. Toate-mi par frumoase ... Dumbrava, râul, câmpul, azurul cel ceresc. id. ib. II 21. Cade foaie după foaie Peste-azurul de pe baltă. MACEDONSKI, O. I 204. [Octav are] ochii albaștri ca și-al cerului azur. id. ib. 242. Când sufletul a ajuns, măcar o clipă, să taie azurul supremelor simțiri ... ce ne pasă de tainele viitorului. GALACTION, O. I 343. Azurul se deschide larg, ... Fug norii speriați în lături. BENIUC, P. 12. În calmul azur [e] un nou [ca] o pată. BENIUC, V. 100. Cf. 117. Soarele strălucea în azurul cerului, cernând pulbere de aur peste grădini înflorite. SADOVEANU, N.F. 142. În adâncimea cerului care mai păstra urme de azur. BOGZA, P.M. 45.

2. A d j. (Poet.) Albastru deschis (ca cerul). Acistejari cu fală se 'nalt [ă] se 'ndreptează, Urcând ale lor ramuri spre-azurele câmpii. ALEXANDRESCU, M. 149. Din tainica pădure, Apare

luna, mare, câmpiilor azure. EMINESCU, P. 123. La geamul unei fabrici o pală lucrătoare Aruncă o privire în zarea de azur. BACOVIA, O.54. Pomii de aur și-azur ai dimineții creșteau ca'n povești. ISANOS, T. L. 24. Peste țări de-azur și de opal ... BENIUC, P.53. [Pl. (ad 1) -zururi.]

- N. din fr. azur idem. (sau din ital azzurro (/ arab. al-azurd albastru), etimologiceste înrudit cu numele pietrei lapis -lazuli.

AZURARE s.f. (Industr. textilă) Operație de ușoară albăstrire a produselor albite, spre a evita îngălbenirea lor sub acțiunea luminii și a oxigenului din aer ; tonul galben e combătut de albastrul deschis și efectul rămas e un alb proaspăt, plăcut ochiului. LEX. TEHN. 260. Panglicile ... intră în a doua baie cu adaus de acid sulfuric diluat și decolorant metil-violet pentru azurare, adică pentru combaterea tonului gălbui al lânii. IONESCU-MUSCEL, FIL. 469. Azurarea urzelii albite, pentru a-i mări gradul de albire. id. TBS. 125. [Pl. -rări.]

AZURAT, -Ă ajd. (Rar, numai în poezie) Căruia i s'a dat (de cineva sau prin ceva) culoarea azurului, de culoarea azurului, albastru ca cerul. Pe faț' azurată A splendidei mării ... BOLINTINEANU , ap. TDRG.

- Format dela azur cu suf. part. -at, după fr. azuré.

AZURIT s.n. v. azurită.

AZURITĂ s.f. (Chim. Miner.) Carbonat bazic de cupru , de
culoare albastră (M.DICT. TEHN.); se întrebuintează pentru a face
obiecte de artă și, pulverizată, în pictură (albastrul de munte),
cum și în focurile de artificii și rachete -albastre. ISTRATI-
KONGINESCU, CH. 195, cf. MACAROVICI, CH. 385. [Pl. -rite. / Și :
(cu schimb de gen) azurít s.n. LEX. TEHN.]

- N. din fr. azurite idem.

AZURIU , IE adj. De o culoare care bate în azur. Munții
azurii ce se privesc în depărtare ... te fac să uiți urâtul târguri-
lor . C. NEGRUZZI, I 195. În baie azurie Sicilia se scaldă. ALECSAN-
DRI, P. III 75. [Râurile] scoborându-se din naltele piscuri ...
serpuesc ... desfășurând undele lor azurii, sub razele călduroase ale
soarelui. ODOBESCU, I 23. Acele ramuri [de liliac] ... o ploaie
azurie vărsară peste noi. MACEDONSKI, O. I 114, cf. 163. Sun Sub
azuria boltă Revoltă ! TOMA, C.V. 161. Gălbuietele fete, subt cer
azuriu . LESNEA, C.D. 101.

- Derivat dela azur cu suf. -iu.

AZUROS, -OASĂ adj. (Neobignuit) De culoarea azurului ;azu-
riu. [Noaptea] întinde pe tot locul zăbrănice-azuroase. MACEDONSKI,
O.I 243.

- Derivat dela azur , cu suf. os.

AZVANTA ¹ vb. I. v. zvânta.

¹ 2
AZVANTA vb. I. R e f l. (Transilv.) = a se avânta.

Atunci, nu știu cum, se asvântă furnica ... și l-aruncă pe Făt-Frumos în mijlocul odăii, față în față cu acea, după care i se scurgea inima. MERA, L. B. 269. [Scris și asvânta.]

avânta (v.c.), cu prefixul schimbat după azvârli.

¹
AZVARLI vb. IV. I. l. T r a n s. și r e f l. (= p a - s i v) (Direcția, locul, obiectul sau persoana în care se (a)zvarle ceva se exprimă printr'un caz prepozițional sau printr'un adverb local) Arunca un obiect (în spațiu) printr'o mișcare repede, cu multă putere și repeziciune. Indemnând pre alții, carii de cât noi în puteri mai bogați vor fi ..., grea povara aceasta, cu vârful degetului din mijlocul căii rădicând-o, ca pre un bulgăr ....., departe să o zvarliască... CANTEMIR, HR. 298. Îi amorî p' amândoi cu însuși mâna sa, asvârlindu-i afar' pe fereastră. GORJAN, H.I 3/28. "Învată buchile pe de rost .." - "Ba nici gândesc", ziseiu, asvirlind abecedarul sub masă. C.NEGRUZZI, I 9. O sărmană păsărică a picat... Vânătorul vesel o asvârlă sângerată în tolba sa. ODOBESCU, III 36. Oh ! svîrle pistolul acela ! id.ib. 23. Calul ... svârli pe Genarul până în nori. EMINESCU, N. 27. "Cine - a azvârli buzduganul ista mai tare în sus, ai aceluia să fie banii". "... Ian zvarle-l tu întâi, măi dracule !" CREANGĂ, P.56. " [Smeul] are obicei de aruncă buzduganul cale de un conac, și lovește în ușă, în masă, și se pune în cuiu". N'apucă să isprăvească vorba ..., și buzduganul se arată și se așeză în cuiu. Dară Prâslea luă buzduganul, îl asvârli înapoi, mai departe decât îl asvârlise smeul. ISPIRESCU, L. 85. De le-i găsi la masă stând Si din vreun păhar bând, Svârle-i păharul din mână ! MARIAN, V.30. Blonder zvarli arma la picioarele soldatului. CAMILAR,, N. I 100. [Mreana] în cer - o zvarlea! TEODORESCU, P.P. 414. Piatra'n Dunăre zvarlește.

CĂTANĂ, B.28. Sus toiag zvârlește. PĂSCULESCU, L.P.47, cf. BIBI-
CESCU, P.P.53. Într'o groapă l-arunca, Pământ pe el azvârliă, Ca
pe un câine turbat. SEZ, IV 133. Pentru un purice zvârle pla-
pâma pe foc, se zice despre cei iuți și mâniși. ZANNE, P. III 629,
cf. IV 45. Ce nu poți să asvârli în pod?(= Pana). GOROVEI, C.
273. / F i g. (Neobișnuit) Moartea ... asvârle spaimă între
dânsele. MARCOVICI, C. 68/4. O, dacă zvârli osânda pe taina mea
-, atunci Pe farmecele tale mai drept e s'o arunci. TOMA, C.V. 115,
cf. 48. Dragi și-o ... fost ... Cine'n lume s'o aflat? Ură 'ntre
dînșii-o tipat [= aruncat]. Cine'n lume s'o găsit? Ură 'ntre ei
o svârliț. RETEGANUL, TR.30. / (Construit cu prep. în sau cu
d a t i v u l). Contadina'n Monreale Svârle vesel portocale în
voiosul contadin. Care-î svârle flori în sin. ALCESANDRI, P. III 131
"De-i vedea ... [că ursul] năvălește la tine, svârle-i pielea cea
de urs și apoi fugi încoace spre mine cât îi putea ". ... Harap-
Alb, dacă vede reaua, i-aruncă pielea cea de urs și apoi fuge.
CREANGĂ, P. 215. Când îți svârle o piatră, svârle-i o pâne. ZANNE.
P. IV 45. / F i g. Luminează întunecatul meu suflet și azvârle-i
o rază a nemărginitei tale înțelepciuni. MARCOVICI, C.9/7.

2. A izbi cu (ceva în ceva). Vântul svârle'n geamuri grele
picuri. EMINESCU, P.47.

3. A da afară (din casă sau dintr-o situație oarecare).
Vrei să ne-aprindem paie în cap? Să ne zvârlă baba pe drum. CREANGĂ,
P.9. După un timp au zvârlit-o pe drumuri [pe babă]. PAS, Z. I
52.

4. (Despre lichidul dintr'un vas) A deșerta cu o mișcare
repede. Cu apa descântată, bolnavul se spală pe la ochi, ... [iar]
restul se svârle, ori pe un câine, ori pe un par. ȘEZ. I 16.

5. (Despre lucruri aruncate spre a le împrăştia) A risipi, a răspândi, a împrăştia printr'o mişcare repede. Oasele strângea, Cenuşă-alegea şi'n vânt o svârliă. ALECSANDRI, P.P. 119. De te 'ntâlneşti cu /'n/ popă, zvârle în urma lui paie ori fân. ŞEZ. I 18, cf. GOROVEI, CR. 13, 49, 52. Novac la temniţă vinea, Cu pumnul galbeni zvârlea, Turcii cu toţii strângea. id. ib. 110. / F i g. (Despre bani, adesea complinit prin " pe fereastră") A cheltui fără nici o socoteală, nebuneşte. Cf. a r u n c a (III 1). După nepăsarea şi risipa ce o facem, svârlind banul pe lucruri de nimica, puţin mai avem de înstrăinat. CREANGĂ, A. 154 A arunca (sau a asvârli) banii pe fereastră = a fi cheltuitor peste măsură. ZANNE, P.V 72.

6. (Complementul face parte din subiect) A da afară din sine printr'o mişcare repede, a proiecta în afară printr'o impulsivitate puternică. Etna ... din sinu-i asvârle stele'n cer. ALECSANDRI, P.III 74. Isvoarele îşi tulburau adâncul, ca să-şi asvârle afară undele. EMINESCU, N. 5. Gura de balaur ... azvârle apa'n sus. COŞBUC, B.14. / F i g. (Neobişnuit, despre priviri) Ochii ei începură ... a asvârli căutături. MARCOVICI, C. 70/16. Trecea le-neş /un om/ zvârlindu-şi privirile peste garduri. PAS, Z.I 59. Câtiva ţărani ... se întoarseră înjurând şi blestemând, asvârlind priviri încruntate pe ferestrele compartimentelor de clasa întâia şi a doua. DUMITRIU, B.F. 8. Îi azvârli peste umăr priviri dispretuitoare.

7. (Despre un proiectil trimis în spaţiu dintr'o armă) A slobozi, a da drumul. Cf. a r u n c a (III 5). Artemida întinzându-şi auritul arc, asvârlă darde ucigătoare. ODOBESCU, III 53.

8. A pune (ceva peste ...) în grabă şi cu o mişcare repede. Cf. a r u n c a (III 6). Răpede zvârle nişte coşolină în căruţă

așterne de-asupra o păreche de poclăzi, înhamă iepușoarele ..., și tiva băiete ! CREANGĂ, P. 114. El [Nestor] a zvârlit pe umeri a leului piele. MURNU, I. 201. / F i g. (Neobișnuit) (Construit cu prep. î n) A se descotorosi, a căuta să te scapi de ceva. Tu nu l-ai tras în casă, nu i-ai svârlit fata'n cap. I. NEGRUZZI, VI 5.

9. A da pradă , a mâna, a împinge spre o primejdie. Cf. a r u n c a (III 1). Cine dracu' te pune să-ți zvârli tu singur pușorii la moarte ? ȘEZ. III 186.

II. T r a n s . A lepăda (un obiect netrebnic, nefolositor) printr'o îndepărtare repede, a arunca (II) cu putere. Văzând că avea un gust foarte neolăcut , l-au zvârlit cât colo. DRĂGHICI, R. 62/24. Gheorghe Giantă ..., cu o rugină de pușcă, pe care orice vânător ar fi asvârlit-o în gunoiu, nimerea mai bine decât altul cu o carabină ghintuită. ODOBESCU, III 14. Dar, când prinse a lucra, Svârli furca la naiba. MARIAN, SA. 145. Baba Dochie, văzând că i s'au udat cojocul de-asupra și că e prea greu de purtat, l-a asvârlit din spate. id. SE. II 101. Culegea la flori domnești ..., Culegea și nu-i plăcea, Pe toate le asvârlea. IARNIK-BĂRSEANU, D.123. / (Învechit) A respinge, a nesocoti. Dumnezeu sparge svaturile păgânilor și leapădă cugetele omenesti și svârlește svaturile domnești. MAG.IST. V 16/32.

III. 1. I n t r a n s . (construit cu prep. c u). A da (în cineva sau în ceva) cu un obiect pe care-l arunci cu putere. Cu buzduganul asvârliia în oamenii cei vinovați. NECULCE, LET. 313/32. Au zvârlit cu o peatră în el. E.KOGĂLNICEANU, ib. III 218/2. Adese-ori zicea că Ardelenii svârlesc în vacile sale cu petri ce sânt de mai mare preț de cât vacile. ȘINCAI, HR. III 263/3. Unde sunt fete nebune, Ce asvârlă cu alune Si se leagă de feciori, Ca albinele de flori. ALECSANDRI, P.P.391. Am svârlit cu putineiu

după el. ȘEZ. V 132. A asvârli cu piatra în șatră - A lovi cu vorba pe de departe. (ZANNE, P. I 252), / a face aluzie la cineva (sau ceva). / A b s o l. El află o zburătură de lemn și zvârli în pașăre. RETEGANUL, P. V 60. Câți drumari pe drum trecea, Tot în cuibul meu svârli. id. TR. 16. Toți în cuib îmi asvârleau. MĂNDRESCU, L.P. 164 cf. ȘEZ. I 12. E x p r . A da (sau a azvârli) cu barda în Dumnezeu (sau în lună) = a se răzvrăti în contra tuturor ZANNE, P. VI 689, cf. V 77. Cât ai (a)zvârli cu securea (sau cu un topor, sau cu bățul sau cu praștia, sau cu o zburătură sau cu un lemn) = la (o) mică distanță.

2. (Desore animale, construit cu pre. c u sau d i n)
A da, a lovi (cu piciorul, sau din picioare). Măgariul au început a zvârli cu picioarele. ȚICHINDEAL, F. 107/24. Dar cine putea să se apropie de [iepe]... ? Asvârleau din copit, de svânta unde loveau. ISPIRESCU, L.28. / (A b s o l.) Calul ... săria, svârli fugând. DONICI, F. I 22/15. Calul își ține capul în jos gata să zvârle. SAHIA, N. 31, cf. DAMÉ, T. 51. Calul-rânchează, asvârlește. RETEGANUL, TR. 49. / F i g. A desprețui ceva. Nu asvârli cu piciorul, Că-i vei duce dorul nu disprețui nimica, căci la o vreme poate să-ți prindă bine. ZANNE, P. II 478.

IV. R e f l. A se repezi, a se precipita, a se arunca (IV) cu mare avânt. Valuri peste valuri s'asvârl spumegătoare. ALECSANDRI, P. III 136. Planeteii ... s'asvârl rebeli în spaț [iu]. EMINESCU, P. 223, Fac vr'o două sărituri mai potrivite, mă azvârl peste gard, de par'că nici nu l-am atins, și-mi pierd urma. CREANGĂ, A. 50 / (Cu gând de sinucidere) Tu să-i spui, că eu m'am dus, Pe malul apei, în sus, Si că'n apă m'am svârlit, La copila ce-am iubit. ALECSANDRI, P.P.21. Un nenorocit s'a azvârlit pe fereastră de la catul al doilea. / (Complinit prin p e c a l, pe capra (trăsuri) etc.) A sări sau a se arunca iute pe cal, a încăleca repede, dintr'o săritură; a se arunca pe capra trăsuri, etc.

Boieriul ... se asvârle pe un cal și ține numai o fugă până pe lanuri. CREANGĂ, P. 159. Malca își ia ziua-bună de la socri și se suie de-asupra saltelelor , în fundul căruței ; iară moș Nichifor se azvârle pe capră, dă biciu iepelor ... id.ib. 117. / A se năpusti , a năvăli (asupra cuiva). S'a azvârlit asupra mea și era cât pe ce să mă doboare . / A se mișca iute , a se învârti repede (la o treabă). Până un copil să sugă [Nevasta harnică] Se asvârle ca vârlugă și răsnește tot în fugă ... Într'o clipă ea frământă , Se roșește , se'nfierbântă ... ALECSANDRI, P. 353. / F i g. Tânărul [era] ... nerăbdător de a să azvârli în noianul vietii. MARCOVICI, D 3/14.

[Prez. ind. azvârl și (dial.) azvârlesc. / Scris și asvârli. / Și : zvârli vb.IV (scris și svârli) .]

- Din v.sl. *vruliti (*hruliti din vrulu, hrulu iute repede, vehement , bulg. (h) vril(j)am , sârb. vrljiti azvârli, arunca). La acest *vârli s'a adăugat un z- după onomatopeul zvârr ! , iar zvârli , după analogia lui arunca , a primit și un a- , cu atât mai ușor, cu cât în limba română se găseau forme paralele ca : stâmpăra - astâmpăra , sfinti- asfinti etc.

AZVÂRLIRE s.f. (Neobișnuit) Aruncare ; îndepărtare ; lepădare ; repezire ; precipitare. Al lumii 'ntregul simbur, dorința-i și mărirea , în inima oricărui i-ascuns și trăitor, Svârlire hazardată , cum pomun'n înflorire. În orice floare 'ncearcă întrea-gă a sa fire, Ci 'n calea de-a da roade cele mai multe mor. EMINESCU, P. 125. Dară 'ntre Ahei și Elini întâiu 'n zvârlire cu lancea. MURNU, I. 39. [Pl. -liri / Scris și (a)svârlire/ Și : zvârlire s.f.]

- Abstract verbal al lui zvârli.

AZVÂRLIT s.n. = azvârlire. Te-ai apucat de azvârlit (pietre). / (La jocurile de-a țurca, de-a glinea, de-a mincea, etc. - la care sânt două partide : una "la bătaie" și alta "la azvârlit") (Prindere și apoi) azvârlire, îndărăt a țurcii, mincii etc. Treceți și voi la azvârlit, că ni s'a urît de când așteptăm să venim și noi la bătaie. [Pl. -lituri./ Scris și asvârlit./ Și : zvârlit s.n. (scris și svârlit).]

- Abstract verbal al lui azvârli.

AZVÂRLIT , -Ă adj. Aruncat (repede, violent, departe). Un mândru june, cu hlamida asvârlită pe spate. ODOBESCU, III 74. Numai c'un codru aruncat în traisăta săracului nu se plătește omu' mare de datorie. Numa' cu câte o lege asvârlită în dāsaga uitări/i/ nu se chiamă c'avem capete strălucite. JIPESCU, ap. HEM. 1914. Formula zvârlită în mod imprudent și involutar de Bazarov. LENIN, MAT.EMP. 121. Maica precistă cea sfântă, între cai îmi stă zvârlită. GCR. II 301. Casele ...parcă-s zvârlite din țepoiu : una ici, pe-o râpă, alta pe un deal, altele prin cele înfundături de munți . ȘEZ. III 180. Am o botă împistrită și în pod svârlită ? (Păpușoiul). GOROVEI C.277. / (S u b s t a n t i v a t , f.) (mai ales în Transilv.) Distanța până la care poate să ajungă un obiect aruncat cu mâna , până unde bate pușca etc.; " depărtarea cât poate să ajungă o peatră sau altă unealtă azvârlită". HEM. 1944 , cf. a z v a r l i t u r ă (2.) Nu era departe casa bătrânului ... Numai aci, în apropierea oborului, două asvârlite de la Calea Moșilor , în dreapta. SLAVICI, N. II 4. Moartea era la o zvârlită . COPILU-CHEATRĂ, V. 140. Dar la o zvârlită bună de pușcă... case mici ... se zăresc ca niște arătări. id. ib. 67, cf.56. Luna-i sus de-o silită , Bădea-i dus pe uliță ; Luna-i sus de trei zvârlite , Bădea-i dus la chiuite. IARNIK- BĂRSEANU, D.107. /

/ De-a azvârlita = nume al unui joc de copii , în care aceştia se întrec, care azvârle mai deoarte cu pietre, cu băţul etc. Cf.

PAMFILE, J. II 311. / Scris şi asvârlit , -ă . / Şi : zvârlit , -ă

adj. (scris şi svârlit) . 7.

- Participiul lui azvârli cu valoare de adjectiv.

AZVÂRLITOR, -OARE adj. , s.m. şi f. l. Adj. Care azvârle ; aruncător (violent). Mânia cea zvârlitoare de pietri. MI-NEIUL (1776) 82₁.

2. S u b s t. Persoană care azvârle , care aruncă (repede, departe , cu violenţă) .

/ Pl. (ad 2) - tori , -toare. / Scris şi asvârlitor. / Şi : zvârlitor , -oare (scris şi svârlitor) adj. , s.m.şi f ; (învechit , dial.) zvârlitoriu (scris şi svârlitoriu) -oare adj. s.m. şi f. 7

- Derivat dela azvârli cu suf. -(i)tor.

AZVÂRLITURĂ s.f. l. Aruncătură (violentă, repede, departe). Azvârlitura lui Protim atât de tare a mers, încât din coif zugrăveala lui Erotoclit s'a şters. PANN, E. II 156/5 L-a pus să sape un beciu, cu tocmală ca la fiecare zvârlitură de lut să-i dea câte o prescură. SEZ. III 129.

2. Distanţă până la care ajunge un obiect azvârlit de om ; aruncătură. Cu mare strânsoare mă adusă ră la o râpă adâncă de o zvârlitură de largă. DOSOFTEIU, V.S. 46₁ . /)De obicei, complinit prin "de băţ" etc.) Si-o ţii tot pe cărarea aceea înainte, până zăreşti casele ... De-acolo, îi o asvârlitură de băţ, CAMELAR, P.S.

191. Era ca la o azvâlitură di băţ. ŞEZ. IV 198. De-o asvârli-
tură de băţ = nu-i departe. ib. IX 145.

[Pl. -turi . /Scris şi asvârlitură. / Şi : zvârlitură
 s.f. (scris şi svârlitură).7

- Derivat dela azvârli cu suf. -itură.